

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met
omwald huis, stal- en schuurvleugel en
Sint-Annakapel in Diksmuide (Beerst)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en
schuurvleugel en Sint-Annakapel, Diksmuide (Beerst), Oostendestraat 87
– monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/32003/151.1

Pol Vanneste

18/02/2021

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Een laat-middeleeuwse kern?	4
1.2.2.	Scherpere contouren vanaf 1640: behuude hofste & huus van Playsance..	5
1.2.3.	Intrede van de familie Verwilghen vanaf 1807	7
1.2.4.	Een foto van 1900: het uitzicht van het vooroorlogse landhuis.....	8
1.2.5.	Verwoesting tijdens de Eerste Wereldoorlog	9
1.2.6.	De wederopbouw van de 'Kasteelhoeve': 1920-1921 & 1923-1925.....	10
1.2.7.	De bouw van de Sint-Annakapel - 't Kasteelhof vanaf 1930	23
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	24
1.3.1.	De erftoegang, de erfoprit en de aansluitende huisweides	24
1.3.2.	De Sint-Annakapel bij de erftoegang.....	25
1.3.3.	Het omwalde opperhof - oevers afgezoomd met knotbomen	25
1.3.4.	De brug en de toegangspoort naar het omwalde landhuis.....	26
1.3.5.	Het omwalde landhuis.....	26
1.3.6.	Het hondenhok op het neerhof.....	32
1.3.7.	Regionalistische stal- en schuurvleugel met moderne stalinrichting.....	32
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	35
2.	Evaluerend gedeelte	35
2.1.	Situering binnen architecturale oeuvres	35
2.1.1.	Biografie van Richard Acke	36
2.1.2.	Beknopte biografie van Hippolyte Steels.....	40
2.2.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	41
2.2.1.	De culturele waarde.....	41
2.2.2.	De historische waarde.....	41
2.2.3.	De archeologische waarde	42
2.2.4.	De architecturale waarde	42
2.2.5.	de artistieke waarde	44
2.3.	Motivering van het type bescherming.....	44
2.4.	Motivering van de afbakening van de bescherming	44
2.5.	Juridische toestand.....	45
2.5.1.	Onroerend Erfgoed	45
2.5.2.	Ruimtelijke Ordening	45
2.5.3.	Landbouw en Visserij.....	45
2.5.4.	Water	45
2.5.5.	Landinrichting/ andere projecten.....	45
2.5.6.	Mobiliteit en openbare werken	45
3.	Beheersvisie	46
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	46
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	46
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	46
4.	Bronnen	47
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	48
5.1.	Omgevingsplan	48
5.2.	Fotobijlage	48
5.3.	Documentatie	49
5.4.	Criterionota	49
5.5.	Historische nota	49

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

De hoeve behoort tot het thematisch beschermingspakket over wederopbouwarchitectuur, met name wederopbouwhoeves in de Verwoeste Gewesten van West-Vlaanderen. Dit pakket wordt toegelicht in een criterianota (**bijlage 5.4.**). De historische context van de wederopbouwhoeves wordt geduid in een historische nota *Tooverwerk. De wederopbouw van hoeves in de Verwoeste Gewesten van West-Vlaanderen* (**bijlage 5.5.**).

1.1. Situering

De hoeve is gelegen in Beerst, deelgemeente van de fusiegemeente Diksmuide, ten (noord)oosten van Beerst-Blote, een open poldergebied tussen de IJzer en het Zijdellingeleed. De hoeve is ingeplant ten noordwesten van de dorpskom van Beerst. Ze is achterin gelegen aan de Oostendestraat (provincieweg Diksmuide-Sint-Pieterskapelle), op de hoek met de Warmoesstraat. Ten westen van de Oostendestraat is de hoeve opgenomen in een landbouwgebied met nog een belangrijk aandeel weilanden, doorsneden door het Zijdellingeleed. Volgens de bodemkaart betreft het matig natte licht-zandleemgronden met kleisubstraat beginnend op geringe of matige diepte. De hoevesite ligt op de 5m hoogtelijn.¹

1.2. Historisch overzicht

Het houten naambord 'Kasteelhoeve' is vermoedelijk aangebracht tijdens het laatste kwart van de 20ste eeuw. Er bestaan sterke historische referenties voor deze benaming. In de briefwisseling over de wederopbouw wordt de hoeve benoemd als "*ouden manoir der heeren van Beerst*" of het "*kasteel Weynsseune*". Ter plaatse zijn ook de benamingen "*Blauwkasteel*" en "*Bleucasteel(ken)*" bekend,² wat wijst op een gebouw met leien daken.

In de Centraal Archeologische Inventaris is de site van de 'Kasteelhoeve' als volgt omschreven: "*Site met walgracht met opgehoogde woonzone die bijna volledig door een walgracht wordt omgeven (onderbreking aan westzijde). De vorm van de woonzone is rechthoekig. Bij prospectie van het terrein werden geen archaeologica gerecupereerd (Lutgart D'Hondt, 1979). Het is gedateerd in de late middeleeuwen. Opmerking: cartografische bronnen gaan maar terug tot 2de helft van 18de eeuw, hoewel dit soort sites een typisch fenomeen zijn voor de late middeleeuwen.*"

1.2.1. Een laat-middeleeuwse kern?

Hoewel geschreven bronnen de site 'slechts' terugvoeren tot de 17de eeuw, wijst het omwalde wooneiland op een laatmiddeleeuwse oorsprong. Volgens onderzoek van professor Frans Verhaeghe situeert de bloeiperiode van walgrachtsites in Vlaanderen zich immers tussen de 13de en de 15de eeuw.³ Het ging daarbij niet om versterkte kastelen, maar om sites waarmee vrije boeren en lagere adel hun onafhankelijkheid en vrijheid benadrukten. Mogelijk ambieerden zij daarbij de hoge statuswaarde van oudere castrale mottes. Van de 10de tot de 12de eeuw symboliseerden deze sites de macht van de lokale heren of het centrale gezag.

Reeds in de jaren 1950 toonde onderzoek van historische kaarten een hoge densiteit van walgrachtsites in West- en Oost-Vlaanderen, met nadruk op de kustpolders en de valleien van Leie en Schelde.⁴ Vanaf 1972 onderzocht Verhaeghe walgrachtsites in de kustpolders ten noordwesten van de IJzer. In dit testgebied tussen Veurne en Diksmuide (waar Beerst

¹ D'hondt 1981, 29.

² Geografische inventarisatie Groot-Diksmuide. Agentschap Onroerend Erfgoed, 2005.

³ Verhaeghe 1981, 98-121; D'hondt 1981.

⁴ Kaart walgrachtsites in Vlaanderen, Clemens Trefois, 1950. Verhaeghe 1981, 98-121.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

net ten oosten aan paalt) werden 350 potentiële walgrachtsites opgespoord. Omringd door hun eigen landbouwareaal situeerden deze hoevesites zich meestal buiten de dorpskern en geïsoleerd van elkaar. 77% van de sites had een enkelvoudige omwalling (groep A1). De andere sites hadden een complexere dubbele omwalling. De 'Kasteelhoeve' in Beerst behoort tot de hoofdgroep en meer bepaald het type A1V(ierkant), vanwege de vierkante of rechthoekige vorm van het wooneiland (classificatie van walgrachtsites, **bijlage 5.3., fig. 4**).

Walgrachtsites zijn vooral in natte en lage gebieden te vinden. Een mogelijke verklaring hiervoor schuilt in het verzekeren van de uitstraling van de site: enkel in natte gebieden kon men het rampzalige droogvallen van de wal vermijden! In de kustpolders was de praktijk om wallen te graven rond een hoeve dus ruim verspreid. Deze beperkte zich niet tot één sociale klasse. Sommige walgrachtsites waren dus niet meer dan een gewone hoeve, andere hadden dan weer de uitstraling van een landhuis.

1.2.2. Scherpere contouren vanaf 1640: behuilde hofste & huus van Playsance

Rond 1640 was Jacques de Weynssone eigenaar van de "*behuilde hofstede met huus van Playsance*". Hij zou er ook overleden zijn. Zijn dochter Barbara de Weynssone (gehuwd met Antoine Baert) erfde de site. Op 19 april 1652 kocht Charles van Balberghe de "*behuilde hofste 't huus van Playsance ende andere edificien daer op staende*".⁵ Van Balberghe was rond 1645 ook bekend als grondeigenaar in het naburige Vladslo.⁶

De term *huus van Playsance* wijst op een buitengoed of landgoed. De thesaurus van het agentschap Onroerend Erfgoed definieert een landgoed als: "*Kastelen en 'kasteeltjes', gelegen buiten de stad, waarbij de nadruk ligt op de residentiële functie en minder op de verdedigende functie.*" Alternatieve termen zijn: *hoven van plaisantie*, *lusthoven*, *buitenplaatsen*, *speelhoven* en *kasteeltjes*.⁷ *Plaisantie* is ontleend aan de Franse woorden *plaisance* en *plaire*, wat wijst op behagen en zich ontspannen. Rond 1465 kwam de term *maison de Plaisance* voor het eerst voor in de kronieken van de Bourgondische hertogen van Chastellain. Rond 1540 dook het woord *plaisantie* op in een Nederlandstalige literaire tekst. *Huis van Plaisantie* was in 1567 zowel in het Frans als in het Nederlands ingeburgerd. Zo werden rond Antwerpen reeds in het midden van de 16de eeuw op grote schaal buitenplaatsen gebouwd.⁸ Het fenomeen kan gelinkt worden aan de cultuur van humanisme en renaissance, maar ook aan het drukker worden van de grote stad. Wie richtte er een *huus van Plaisance* op en wat was hun motief? "*Rijke stedelingen die 's zomers de drukke steden verruilden voor het platteland of wellicht edelen die niet zozeer de stad, maar hun donkere en koude kastelen met dikke muren ontvluchtten (...) ? Misschien waren er ook nog wel andere redenen om op het platteland te verblijven, zoals het verlangen om zich terug te trekken in een privédomain, een 'aards paradijs'.*"⁹

In de 'ommelopers' uit het midden van de 17de eeuw worden dezelfde eigenaars genoemd. In de "*Nieuwen terrier ende ommeloper*" van 1641 (17de-eeuwse kopie)¹⁰ is de site opgenomen onder het 7de begin:

- artikel 504: "*dhr Jeroom Vanbuesbroeck*" was via huwelijk ("*causa uxoris*") eigenaar van "*een sticxken met een bewaertert walleken*". Zijn vrouw (niet bij naam

⁵ Vermoedelijk gebaseerd op een koopcontract. Een privaat archiefbestand kon niet ingekeken worden. Decapmaker s.d., 1-2.

⁶ Tijdens het ancien regime viel Beerst onder het Vladslo-Ambacht van de kasselrij van het Brugse Vrije. Paternot 2008.

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *landhuizen* [online] <https://thesaurus.onroenderfgoed.be> (geraadpleegd op 15.06.2020).

⁸ Baetens, Hebbelinck, Janssens, Muyllé & Steenmeijer, 29.

⁹ Meierink 2017, 57.

¹⁰ RA Brugge, 'Verzameling Van Sielegheem', 12: Omloper van de parochie Beerst, kopie naar deze van 1645 (17de eeuw).

genoemd) was gehuwd geweest met Jan de Bruijne, die op zijn beurt ooit gehuwd was met de dochter van "*Jo(nke)r Jacques de Weinssoone*",

- artikel 505: "*twee sticken streckende oost & west & topperhof & nederhof ten noorteinde van suijderste stick met den boogaert benoorden den wal & de sijnghele ofte oudt bogaerdeken besuyden de wal met de dreve suijtwaert tot den koer (...)*",
- artikel 506 omvat "*vier strijnghe (streckende) oost & west*". "*Ten westeinde van (den) noordersten strijnghe*" lag de "*hovenierhof*", die op zijn beurt "aen den wal paelt". Het "*straetken dienen(de) voor uytwegh aen dese hofstede*" was recent met een "*nieuwe abeele dreve*" beplant,
- ook een stuk land met waterput (artikel 511) behoorde via huwelijk toe aan "*Jeronimus Vanbuesbroeck*". Opnieuw gaf "*Joncker*" Jan de Bruijne dit goed door.

Volgens de 'ommeloper' van rond 1655 (kopie ca 1743)¹¹ had "*Jo(nke)r Ch(arle)s Van Walsberghe*" (vermoedelijk te vereenzelvigen met Van Balberghe) de site "*by coope 1653*" verworven:

- artikel 465: een stuk land met een "*walleken*",
- artikel 466 (ten oosten van 465): "*een platse van lande mette hofstede*" in 1655 bewoond door "*Jo(nke)r Chls Van Berghe*". Werd hier Van Walsberghe bedoeld?¹² De plaats bestond uit: "*den opperhof, nederhof, de bogaerden benoorden en besuyden der hof(sted)e met ene dreve ter suyten zuytwest (...) met noch een strep west dhof(sted)e bachten de schuere (...)*"¹³,
- in de kantlijn werden soms notities gemaakt door de opvolger(s) van de landmeter. Bij artikel 466 staat: "*Casteel d(ae)r s(ieu)r Bonifacius 1720 Ryckewaert woont.*"

Voor de periode van 1655 tot 1742 werden er geen bronnen teruggevonden. Ook over de genoemde eigenaars, al dan niet behorend tot de lage plattelandsadel (jonkers), is weinig geweten. Wel was de familie (de) Weynsseune of Weinssoone een belangrijke familie in Beerst en omstreken. De disrekeningen van 1559 zouden ondertekend zijn door "*Jonker Passchier Weynsseune*", kerkrekeningen van enkele jaren later door "*Jonker Jaak Weynsseune*".¹⁴ In de kerk van Beerst werd in 1921 een grafsteen ontdekt van edelvrouw "*(...) Diericx Witten de weduwe van Jacop Weinssoens*" (gestorven in 1435).¹⁵

In het na de Eerste Wereldoorlog heropgebouwde landhuis is een jaarsteen "1702" ingemetseld. Deze datering is ook aangegeven op de wederopbouwplannen van architect Richard Acke, aanvankelijk echter als "1700" (**5.3., fig. 41-42**).¹⁶ Het is echter niet bekend vanwaar het gegeven van deze jaarsteen – mogelijk gelinkt aan een verbouwing - komt.

In 1742 bracht Nicolas Kemele, gezworen landmeter van het Brugse Vrije, een tiende van de Gentse Sint-Pietersabdij in de parochies Beerst en Vladslo in kaart.¹⁷ De 'Kasteelhoeve', gelegen in de hoek gevormd door de "*Keyhem straete*" (ten oosten) en het "*Waermoes straetken*"¹⁸ (ten noorden) is benoemd als "*nr. 39 het Casteelgoed van Dheer Biesbrouck*" (**5.3., fig. 5**). Was opnieuw een Vanbuesbroeck eigenaar, of was er een blijvende herinnering aan Jeronimus, eigenaar in 1641? Het L- of T-vormige gebouw bestaat uit twee

¹¹ RA Brugge, Verzameling Mestdagh, 798: Ommeloper van de parochie van Beerst.

¹² Als *Van Berghe* pachter zou geweest zijn, zou dit vermoedelijk ook zo vermeld worden.

¹³ Zie ook: De Meyer 1984, 304.

¹⁴ De Meyer 1984, 304; Vandebussche 1930, 56.

¹⁵ Priester Valckenaere ontdekte de grafsteen in juni 1921 bij de opruiming van de ruïnes van de kerk. Hoewel de commissie aandrong op de plaatsing ervan tegen een binnenmuur, is de grafsteen vandaag vermoedelijk niet bewaard. Agentschap Onroerend Erfgoed, KCML-archief, nr. 1241; Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Parochiekerk Sint-Wandregesilus* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78165> (geraadpleegd op 11.04.2020); Van Belle 2006, 117-118.

¹⁶ ARA Brussel, Dienst der Verwoeste Gewesten (DVG), 6571; SA Ieper, dossier F18/6/1.

¹⁷ Figuratieve kaart. RA Brugge (INV 313 digitaal), 576.

¹⁸ In de jaren 1920 stond de Oostendestraat bij nr. 87 nog bekend als "*Keyemstraat*". De Warmoesstraat behield zijn oude naam. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

haakse vleugels. Het hoofdvolume is gevat onder een blauw ingekleurd zadeldak onder hogere nok. Dit wijst op een hooghuis of voutekamer onder leien dak. Het tweede, haakse volume is gevat onder een rood ingekleurd zadeldak. In de oksel van beide volumes is een traptoren met leien spits en kruisbekroning getekend. De leien bedaking en zeker de toren vormen dé uitzondering op deze kaart, en wijzen dan ook op het belang van dit "Casteelgoed". Overigens werden de andere sites – naast de kerk, molens en herbergen - benoemd als "*hof(sted)e(s)*", van gewone eigenaars, maar bijvoorbeeld ook van "*den heere baron van Kiesegem*" of "*graeve van Staeden*". Hoewel bij geen enkele site aandacht besteed werd aan een omwalling, waren deze ongetwijfeld ruim verspreid.

De kartering op de Ferrariskaart (1771-1778, **5.3.**, **fig. 6**) met naamaanduiding "*Beerst Casteel*" wijst opnieuw op het belang van de site. Lang niet alle sites met omwalling op deze kaart werden benoemd. Bij "*Beerst Casteel*" is een groot L-vormig volume gevat binnen een rechthoekige omwalling, met een onderbreking aan de westzijde. Het "*Casteel*" is achterin gelegen ten westen van de weg van Beerst naar Keiem. Buiten de omwalling, aan de westzijde, is een neerhof met twee hoevegebouwen aangeduid.¹⁹ Deze liggen in elkaars verlengde, ten noorden en ten zuiden van de toegang tot het omwalde opperhof.

1.2.3. Intrede van de familie Verwilghen vanaf 1807

Rond 1800 was de hoeve eigendom van Constantin Bouwaert en Anne Maelstaf.²⁰ In 1807 verkochten de kinderen Bouwaert de 'Kasteelhoeve' aan Johannes Antonius Verwilghen (Lokeren, 1759 – Diksmuide, 1815). "*Le petit château*" met een landbouwareaal van 19ha en 71are werd op dat moment verpacht aan Jean Salembien. Verwilghen was zoutzieder²¹ en ook kapitein van de Sint-Jorisgilde in Diksmuide.²²

Het kadaster noteerde in 1835 Isabelle Verwilghen (1814-1872), dochter van Johannes, als eigenaar van de site. Isabelle was gehuwd met Louis-Jacques Van Woumen (1799-1863). Deze was senator, bestuurslid van de watering Vladslo-Ambacht en grondeigenaar in Beerst, waar hij ook overleed.²³

Het primitief percelenplan (rond 1835, **5.3.**, **fig. 7**) toont duidelijk de structuur van een omwald opperhof met landhuis of 'kasteel' en een niet omwald neerhof met hoevegebouwen. Op het opperhof zijn het landhuis en een klein nutsgebouw ten noorden daarvan ingeplant. Het landhuis heeft een T-vormige plattegrond met een zuidvleugel en haaks daarop een noordvleugel. Een kleine uitbouw in de noordwestelijke oksel van de zuidvleugel en de noordvleugel wijst mogelijk op een traptoren, zoals die aangeduid was op de kaart van 1742. Ten noorden van de omwalde site bevindt zich een moestuin ("*hof*"). Een rechte gracht, gevoed door de omwalling, boordt de moestuin ten oosten af. Het opperhof is aan de westzijde toegankelijk via een onderbreking in de wal. Op het neerhof ten westen zijn drie vrijstaande hoevegebouwen opgetrokken. De twee noordelijke gebouwen, in elkaars verlengde, waren vermoedelijk reeds op Ferraris aangeduid. Haaks daarop, ten zuiden, was er een groter volume bijgekomen, vermoedelijk de schuur. Ten zuidoosten van het omwalde opperhof loopt het smalle perceel 353 tussen de rechthoekige percelen 352 ten noorden, en 354-355 ten zuiden recht op deze 'schuur'. De huidige toegangsweg gaat grotendeels terug op perceel 353.

De site is op de Atlas der Buurtwegen (rond 1843, **5.3.**, **fig. 9**) en de Vandermaelenkaart (1846-1854, **5.3.**, **fig. 8**) gelijkaardig gekarteerd en benoemd als "*kasteelken ferme*".

¹⁹ D'hondt 1981, 32.

²⁰ Decapmaker s.d., 1-2.

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Herenhuis 't Oud Duinkerke* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78153> (geraadpleegd op 03.03.2020).

²² S.N. s.d.: *Marc Verwilghen's Family Tree* [online] <https://gw.geneanet.org>; <https://www.geni.com/people/Delphine-Verwilghen> (geraadpleegd op 18.02.2020).

²³ Decapmaker s.d., 1-2; S.N. 1863: Sterfgevallen (19 april), *De toekomst* [online] <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18.04.2020).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Historisch had de hoeve zowel een uitweg op de Oostendestraat als op de Warmoesstraat.²⁴ Op de atlas loopt "sentier nr. 13" (voetweg) vanaf de Oostendestraat ten zuiden en ten westen van de hoeve over de Warmoesstraat in noordelijke richting. De bewaarde huisweides gaan terug op percelen 352, 354 en 355.

In 1886 erfde Leo Johannes Josephus Verwilghen (Diksmuide, 1839–Sint-Gillis 1917, **fig. 23**), advocaat in Roeselare en later in Brussel, via zijn tante Isabelle Verwilghen de hoevesite.²⁵ Na de dood van Leo beheerde weduwe Delphine Sylvie Christiaen (Passendale, 1843-Brussel, 1938, **5.3.**, **fig. 23**), samen met haar negen kinderen, de familiegoederen. Twee zonen speelden een belangrijke rol in de wederopbouwperiode: advocaat Karl of Charles Verwilghen (1883-1979) was directeur van het (administratieve) Secretariaat van de Dienst der Verwoeste Gewesten,²⁶ Raphaël (Roeselare, 1885–Leuven, 1963, **5.3.**, **fig. 23**) was van 1919 tot 1923 directeur van de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten. De familie Verwilghen bezat ook een hoeve in Esen, die heropgebouwd zou worden door de Brugse architect Huib Hoste (**5.3.**, **fig. 64**).²⁷

In 1890 werd Charles Wullaert als pachter opgevolgd door Louis De Vreker. Het gezin De Vreker bleef op de hoeve tot 1914.²⁸

1.2.4. Een foto van 1900: het uitzicht van het vooroorlogse landhuis

De vooroorlogse toestand en waarde van de vernietigde gebouwen werden gedocumenteerd in een ongedateerd rapport, een rapport van 8 juni 1920 en het dossier dat op 15 september 1920 ingediend werd bij de Rechtbank van Oorlogsschade.²⁹ De hoeve was kort voor de oorlog hersteld.³⁰ Het stevig en verzorgd gebouwde "corps de logis" (woongedeelte) had de allures van "un vieux manoir" of "une ancienne abaye"³¹: "Les murs étaient épais, les caves couvertes de voûtes solides, les fenêtres munies d'encadrements et de meneaux [deelzuilen] en pierre blanche."³² De vensters, de balkenlagen en de kapconstructie waren in eik. De daken waren gedeeltelijk met leien gedekt. Het gebouw bestond uit een hoger volume met een overwelfde kelder, een hooghuis of voutekamer ("chambre haute") en een halfhoge voutekamer ("étage mi-plein"), en een éénlaags volume ("partie sans étage").

Een foto van rond 1900 (**5.3.**, **fig. 12**), gevoegd bij één van de rapporten³³, toont het vooroorlogse landhuis als een imposant samenstel van witgekalkte volumes op T-vormige plattegrond. De foto focust vanuit het zuiden op de hogere zuidvleugel, waardoor de traptoren – als die nog bewaard was – niet zichtbaar is. De zuidvleugel bestond uit twee voutekamers onder leien zadeldaken met verschillende nokhoogte en tuitgevels met aandaken en schouderstukken. De westelijke voutekamer ("étage mi-plein") was lager dan

²⁴ D'hondt 1981, 29-30.

²⁵ Leo was de zoon van Robert Verwilghen (1809-1875), inspecteur voor het lager onderwijs in het kanton Diksmuide. Vanaf 1846 vrederechter in Diksmuide en later in Sint-Niklaas. De familie Verwilghen bleef tot rond 2015 eigenaar van de hoeve.

²⁶ Karl werd in 1938 eigenaar. Anseeuw, De Caigny, Nevejans & Van Impe 2009, 173.

²⁷ Niet opgenomen in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed. ARA Brussel, DVG, 7690; Houben 2017, 2 (bijlage), 58, 70; Smets 1972, 89.

²⁸ Decapmaker s.d., 1-2.

²⁹ *Evaluation des dommages* (s.d.), Reconstruction par l'Etat de la ferme (...) Verwilghen (08.06.1920), Dossier ingediend bij de Rechtbank van Oorlogsschade (15.09.1920). ARA Brussel, DVG, 6571.

³⁰ "peu de temps avant la guerre". Staatscommissaris E. Beckers situeerde de herstelling in 1913. Notitie in de kantlijn van brief, 08.09.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

³¹ "Manoir" kan vertaald worden als landgoed. Een abdij lijkt onwaarschijnlijk, maar een refugium of toevluchtshuis van een abdij buiten de stad is in theorie mogelijk.

³² *Evaluation des dommages* (s.d.). ARA Brussel, DVG, 6571.

³³ Onduidelijk welke van de twee. De vermelding "voir également la photographie datant de 1900" komt uit het ongedateerde rapport. ARA Brussel, DVG, 6571.

de oostelijke, eigenlijke voutekamer of hooghuis. Op keldervensters en één kruisvenster na was de zuidelijke langsegevel blind. De oostelijke zijgevel van het hooghuis was daarentegen opengewerkt door meerdere houten (?) kruisvensters met beluikte benedenvakken. Het kruisvenster in de zuidgevel was gevat in een korfboognis, deze in de zijgevel vermoedelijk onder een rechte strek. De foto toont ook de haaks op de voutekamers ingeplante noordvleugel. Bij deze eenvoudiger nutsvleugel onder lagere pannen zadeldaken met verspringende nok ontbrak de gevelafboording met tuitgevels, en de vensters waren ingevuld met 19de-eeuws houtwerk. Het grondplan van de nutsvleugel was getrapt. In de oksel tussen het bredere en het smallere deel bevond zich een uitbuiking onder lessenaarsdak, ter hoogte van de in het huis geïncorporeerde bakoven.³⁴ Bepanting van fruitboompjes, mogelijk appel en peer op halfstam, stond tegenaan het landhuis.

Deze foto toont aan dat er voor de oorlog geen brug met toegangspoort aan de zuidzijde van de omwalling bestond. Ook historische kaarten en luchtfoto's uit de Eerste Wereldoorlog geven daar geen aanwijzingen voor. Deze elementen vormen dus een historiserende aanvulling uit de wederopbouwperiode. Het opperhof was aan de westzijde toegankelijk vanaf het neerhof.

Voor **het neerhof** toont het primitief percelenplan (rond 1835, **5.3., fig. 7**) drie verspreid ingeplante hoevegebouwen. Dit was volgens het kadaster (**5.3., fig. 25**) niet gewijzigd aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.³⁵ Volgens een ongedateerd rapport bestonden deze gebouwen uit de paarden- en koestallen ("*écuries & étables*"), de varkensstal ("*porcherie*") en de schuur met hondenhok of kennel ("*grange et chenil*").³⁶ Volgens de bijgevoegde meetstaat waren de oude paarden- en koestallen opgetrokken in lokale baksteen (met smeedijzeren ankers en gevoegd met kalkmortel) en gedekt met Boomse pannen. De eetbakken waren van natuursteen ("*Pierre de taille*"). De kapconstructie en de staldeuren in twee delen waren gemaakt uit Noorse den, de boxen van de paardenstallen uit eik. De muren – mogelijk ook de buitenmuren - waren in drie lagen witgekalkt. Bij de varkensstal en de schuur vermeldt de meetstaat enkel lokale baksteen en pannen. In het rapport van juni 1920 en het dossier bij de Rechtbank van Oorlogsschade is er echter geen sprake van een schuur met hondenhok maar van één met wagenhuis ("*grange et chartil*").³⁷ Deze laatste optie is ook wel waarschijnlijker.

1.2.5. Verwoesting tijdens de Eerste Wereldoorlog

Tijdens de Slag aan de IJzer (18-31 oktober 1914) liep Beerst zware schade op.³⁸ Het dorp vormde even een geallieerde voorpost. Op 18 oktober vielen de Duitse troepen deze inderhaast opgeworpen voorlinie aan. Beerst werd zwaar gebombardeerd en tegen de middag werd de voorpost Beerst reeds verlaten. Bij de terugtrekking staken Franse marinefuseliers de kerk in brand om te verhinderen dat Duitse troepen deze als uitkijkpost zouden gebruiken. Ook de drie windmolens van Beerst werden hierbij vernield. Op 19 oktober 1914 slaagden Franse fuseliers en delen van de Belgische Derde Divisie erin om het brandende dorp te heroveren. Op 20 oktober namen Duitse troepen het dorp echter opnieuw in, van waaruit zij een eerste aanval forceerden op de stad Diksmuide. Er volgden nog zo'n veertien Duitse stormlopen vooraleer het bruggenhoofd Diksmuide op 10 november viel.

³⁴ Ook volgens het op 15 september 1920 bij de Rechtbank van Oorlogsschade ingediend dossier was er in het oude huis een oven. ARA Brussel, DVG, 6571.

³⁵ KA Brugge, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1928/26.

³⁶ *Evaluation des dommages* (s.d.). ARA Brussel, DVG, 6571.

³⁷ *Evaluation des dommages* (s.d.), *Reconstruction par l'Etat de la ferme (...) Verwilghen* (08.06.1920), Dossier bij Rechtbank van Oorlogsschade (15.09.1920). ARA Brussel, DVG, 6571.

³⁸ Missiaen H. & Vanneste P. 2005: *Gemeente-inleiding Beerst* [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14627> (geraadpleegd op 25.06.2020).

De hoeve lag de hele oorlog in Duits gebied op minstens 1,6 km van de frontlijn. De benaming "*Ferme du Cerf*" op de Belgische loopgravenkaarten van oktober 1917 en maart 1918 (5.3., fig. 18-19)³⁹ verwijst naar de nabijgelegen herberg "*In den Hert Cab(are)t*" die vanaf 1873 aangeduid is op historische kaarten (Militaire Topografische kaarten van 1873 en 1904, 5.3., fig. 10-11). De hoeve lag tussen de "*Artillerie-Schutz-Stellung*" en de "*II. Stellung*" in.⁴⁰ De "*II. Stellung*" liep hier langs de Oostendestraat. De "*Artillerie-Schutz-Stellung*", liep op 300 à 500 meter ten westen van de hoeve. Dat deze stelling op een Duitse kaart van 14 januari 1918 ook als "*Überschwemmungs-Riegel*" aangeduid werd, verwijst naar de geïnundeerde weiden van Beerst-Blote.⁴¹ Deze stelling bestond uit een aaneenschakeling van steunpunten, die verbonden waren met loopgraven en draadversperringen. Het deel van de "*Artillerie-Schutz-Stellung*" tussen de hoeve en het Zijdellinggeleed werd aangeduid met "*Mockenstellung*", het nabijgelegen steunpunt met "*Stützpunkt Kolonnenweg*". Op Belgische loopgravenkaarten wordt deze stelling "*Tranchée de Hanovre*" genoemd (5.3., fig. 19). De geallieerden hadden ontdekt dat er in de hoeve een Duitse observatiepost was ingericht: "*ob*" op de Belgische loopgravenkaart van oktober 1917 staat voor "*observatoire*" (5.3., fig. 18). De betonnen schuilplaatsen worden ook bevestigd in de naoorlogse schattingsrapporten voor oorlogsschade.⁴² Twee grote "*abris*" hadden het interieur van het huis omgevormd tot een "*vaste et solide blochaus (sic)*". Ter hoogte van de "*salle commune*" (vermoedelijk één van de voutekamers van de zuidvleugel) was een "*énorme abri-observatoire*" van 4,70 op 4,70m en 7m hoog ingericht. De totaal vernietigde keuken met annex (haakse noordvleugel) was gedeeltelijk ingenomen door een bunker van 3,70 op 5,10m en 3,60m hoog.⁴³ Ook in de schuur met wagenhuis was er een "*abri*".

De 'Kasteelhoeve' werd dan ook volledig vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog. Luchtfoto's illustreren het verloop daarvan. Een Belgische luchtfoto van augustus 1917 toont bomtrechters in de omgeving van de hoevegebouwen, die dan wellicht nog maar weinig schade hadden opgelopen (5.3., fig. 15-16).⁴⁴ Tegen mei 1918 was de omgeving van de hoeve bezaaid met bomtrechters en militaire infrastructuur, en waren de gebouwen op zijn minst gedeeltelijk vernietigd (Belgische luchtfoto, 5.3., fig. 20-21).⁴⁵

1.2.6. De wederopbouw van de 'Kasteelhoeve': 1920-1921 & 1923-1925

De hoeve Verwilghen werd in twee fases heropgebouwd, door twee verschillende architecten. Beiden waren echter actief bij de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten:

- de stal- en schuurvleugel op het neerhof in 1920-1921 naar ontwerp van de Brusselse architect Hippolyte Steels,
- het landhuis of 'kasteel' in 1923-1925 naar ontwerp van de Kortrijkse architect Richard Acke.⁴⁶

³⁹ Koninklijk Legermuseum Brussel, Fonds militaire kaarten WOI: *Dixmude (Plan Directeur Armée Belge)*, blad IV, 1/10/1917 en 20/3/1918.

⁴⁰ Hauptstaatarchiv Stuttgart, *Stellungskarte Diksmuide-Nord, Blatt IV*, 29/10/1917.

⁴¹ Bundesarchiv, Militärarchiv Freiburg, PH3-91-K, *Stellungskarte Diksmuide-Nord Blatt XVIII*, 14/1/1918.

⁴² *Evaluation des dommages (s.d.), Reconstruction par l'Etat de la ferme (...) Verwilghen (08.06.1920)*. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁴³ Dossier bij Rechtbank van Oorlogsschade, 15.09.1920. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁴⁴ Koninklijk Legermuseum, dianummer 3302 (via kenniscentrum IFFM).

⁴⁵ Koninklijk Legermuseum, dianummer 3467 (via kenniscentrum IFFM).

⁴⁶ Nota vereffeningsdienst voor oorlogsschade (Brussel) aan "*staatshoofdkommissaris*" Esquelin (Rechtbank van Oorlogsschade, Ieper), 31.05.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

De wederopbouw van de hoevegebouwen en het landhuis werd pas in 1928 kadastraal geregistreerd (5.3., fig. 25).⁴⁷ Hoewel er voor de oorlog wellicht geen kapel bij de 'Kasteelhoeve' was, kan de bouw van de kapel in 1930 als derde en laatste fase van de wederopbouw beschouwd worden. Hierover zijn echter geen archiefgegevens bekend en in 1973 was de kapel (openbaar domein) kadastraal nog niet geregistreerd.⁴⁸

Voor het beschermingsdossier werd het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten geraadpleegd. Het dossier voor de "*eigendom van Madame Verwilghen*" bevat de eerste ontwerpplannen voor het landhuis, maar geen plannen voor de hoevegebouwen. Verder is er een omvangrijke briefwisseling tussen Koninklijk Hoogcommissaris Eugène de Grootte (Brugge en later Diksmuide, bevoegd voor de "*Noorderstreek*"), Toegevoegd Koninklijk Hoogcommissaris Alfred Ronse (Gistel, bevoegd voor het gewest Diksmuide-Gistel), eigenares weduwe Verwilghen (Brussel) en haar kinderen, en het ministerie van Economische Zaken.

Daarnaast zijn er in het Ieperse stadsarchief detailplannen bewaard voor de wederopbouw van het landhuis.⁴⁹ Een dossier bij het ministerie van Kunsten en Wetenschappen met slechts één brief (1921) kon niet geraadpleegd worden.⁵⁰

De wederopbouw van de hoevegebouwen in 1920-1921

Op 30 april 1920 diende weduwe Verwilghen via het gemeentebestuur van Beerst een aanvraag in voor wederopbouw door de staat van de "*hofstede*", een wederopbouwstelsel dat pas in januari 1920 ingesteld was.⁵¹ De woning werd hierbij expliciet uitgesloten. Op het formulier vulde ze in dat ze de bouwkundige later zelf zou bepalen.⁵²

Midden september 1920 waren de resten van de hoevegebouwen ("*que les traces des fondations*") reeds opgeruimd op kosten van de staat.⁵³ Door de natte bodem kon zelfs de gierkelder onder de stallen niet hergebruikt worden. Enkel bij de stallen was er sprake van recuperatie van bakstenen.

Begin september 1920 merkte toegevoegd commissaris Ronse op dat de naam van de architect op de ingediende wederopbouwplannen (Steels) niet overeenstemde met deze op het wederopbouwcontract (Acke).⁵⁴ Weduwe Verwilghen bracht hierover opheldering:⁵⁵

- de aanvankelijke plannen van architect Richard Acke vielen te groots uit en overschreden de gelijkwaarde ("*équivalence*") met de vooroorlogse gebouwen,⁵⁶
- daarna kreeg Hippolyte Steels ("*architecte attaché à l'Office des Régions Dévastées*") opdracht voor nieuwe plannen.⁵⁷

---

⁴⁷ Eerder noteerde men reeds - zonder schets - het "*puin*" en de (intentie tot?) "*herbouw*" van het huis. Om evidente redenen stokten de opmetingen in de jaren 1920 in de frontzone. KA Brugge, Mutatiestatuten, 1923-1924, 1928/26.

⁴⁸ KA Brugge, Mutatieschetsen en bijhorende statuten, 1928/26, 1973/6.

⁴⁹ SA Ieper, dossiers F18/6/1-5.

⁵⁰ Mail Dienst Repro, 04.06.2020. Anseeuw, De Caigny, Nevejans & Van Impe 2009, 231; ARA Brussel, Bestuur Schone Kunsten (T 004/02), nr. 2436 (Beerst kasteel 1921).

⁵¹ Aanvraag tot heropbouw door den Staat der door den oorlog beschadigde of vernielde gebouwen, 30.04.1920. ARA Brussel, DVG, 6571; historische nota (bijlage 5.5.).

⁵² Eigenlijk waren er slechts twee opties: de naam van een bouwkundige invullen of er één door de staat laten aanstellen.

⁵³ Dossier bij Rechtbank van Oorlogsschade, 15.09.1920. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁵⁴ Brief van Ronse aan weduwe Verwilghen, 02.09.1920. Plannen voor de hoevegebouwen en eerste wederopbouwcontract niet bewaard. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁵⁵ Brief van weduwe Verwilghen aan Ronse, 09.09.1920. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁵⁶ Als uitgangspunt hiervoor gold de waarde op 1 augustus 1914, rekening houdend met de "*waardevermindering wegens verval*" of ouderdom. Historische nota (bijlage 5.5.).

⁵⁷ Een gewijzigd wederopbouwcontract werd pas op 29.12.1920 ondertekend. Nog steeds overtrof de oppervlakte van de te herbouwen hoevegebouwen (399m²) de vooroorlogse

Omdat de grondvesten van de vooroorlogse gebouwen totaal vernield waren, pleitte de weduwe er voor om de nieuwe gebouwen enkele meters verder op te trekken.⁵⁸

In het belang van de landbouwer drong de weduwe aan op de onmiddellijke start van de werken.⁵⁹ Ook zoon Jozef Verwilghen (1872-1925) wilde vermijden dat de investeringen voor het herstel van het landbouwareaal verloren gingen.⁶⁰ Pachter V. Devarrewaere woonde sinds april 1920 in een voorlopige barak. Met de winter voor de deur en zonder veestallen zou deze de hoeve echter verlaten. Konden de stallen nog vóór 1 november herbouwd worden? Of kon er desnoods een voorlopige stalbarak voor 15 koeien, 2 paarden en 5 varkens opgetrokken worden? Nog in september 1920 vroeg Raphaël Verwilghen, directeur van de Bouwdienst, een onderhoud met Koninklijk Hoogcommissaris Eugène de Grootte over "*la reconstruction éventuelle par l'Etat de fermes appartenant à ma mère*".⁶¹

In oktober 1920 - een half jaar na het indienen van de aanvraag - kon de Brusselse aannemer Léon Monnoyer & Fils⁶² met de wederopbouw van de hoevegebouwen starten.⁶³ Dit was één van de bouwbedrijven die in de frontstreek actief was onder de koepel van *L'Entr'Aide - société coopérative pour reconstructions dans les régions dévastées*.⁶⁴ Vermoedelijk verliep de wederopbouw vlot, want rond juni 1921 werd de open mestput ("*fosse à fumier*") aangelegd. Ronse stelde enkele wijzigingen aan de plannen voor om de handenarbeid te beperken en de hygiëne te verbeteren.⁶⁵ Om het uitglijden van de paarden te voorkomen kon de vloer in gewapend beton best vervangen worden door bakstenen op hun kant ("*pavement en briques de Boom (Klinkaert) posés sur champ*"). Begin augustus 1921 tekenden eigenaar en pachter een akkoord met de Belgische staat voor een vroegtijdige ingebruikname van de hoevegebouwen.⁶⁶ Vervolgens vond begin november 1921 de voorlopige oplevering plaats in aanwezigheid van architect Steels.⁶⁷

Hoewel de inplanting van het neerhof ten westen van het opperhof behouden bleef na de oorlog, werd de configuratie van de hoevegebouwen aangepast. De drie vooroorlogse gebouwen (stallen, schuur en wagenhuis) met verspreide inplanting werden bij de wederopbouw vervangen door twee dicht bij elkaar gelegen gebouwen: het grote stal- en schuurvolume ten westen van het omwalde landhuis en een kleine varkensstal (nu afgebroken) ten noorden van de schuur. Vermoedelijk refereert de architectuur van deze

---

oppervlakte met 10m². Een niet gedateerde versie van dit contract stipuleert dat deze meerkost zou verrekend worden bij de herbouw van het huis. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁵⁸ Hergebruik van de oude fundamenten leverde dus geen voordeel op. De mogelijke meerkost door een nieuwe inplanting werd gecompenseerd door de kleinere oppervlakte van de nieuwe plannen. "*Comme d'autrepart, je ne sollicite pas la reconstruction de l'habitation, l'Etat se trouve couvert, même si l'équivalence n'était pas respectée.*" ARA Brussel, DVG, 6571.

⁵⁹ Brief van weduwe Verwilghen aan Ronse, 09.09.1920. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶⁰ Brief van Jozef Verwilghen (Waterschei) aan Ronse, 04.09.1920. Er was 40.000 frank geïnvesteerd. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶¹ Hoeves in Beerst en Esen. Deze vergadering enkele dagen later plaats in Brussel, in aanwezigheid van Ronse. Brief, 07.09.1920 (nota in de kantlijn). ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶² Het in 1874 opgerichte bedrijf voor openbare en private werken was gespecialiseerd in fabrieksbouw en gewapend *beton*. Zo bouwde het in 1909 de watertoren in Elsene. In de wederopbouwperiode had het een vestiging in Diksmuide. Brochure 1910 (www.mot.be).

⁶³ Brief van Ronse aan de Grootte, 09.10.1920. Nu het dossier volledig in orde was, ondertekenden de familieleden en de toegevoegd hoogcommissaris nog dezelfde dag het proces-verbaal van gelijkwaarde. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶⁴ De DVG sloot in 1920 een contract met *L'Entr'Aide*, een collectief van Brusselse bouwfirma's, voor de bouw van 400 hoeves in de Verwoeste Gewesten. Claeys 2019, 83.

⁶⁵ De weduwe ging akkoord, maar wilde niet instaan voor de meerkost. Briefwisseling tussen Ronse en weduwe Verwilghen, 11.06 en 27.06.1921). ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶⁶ Ze zagen daarbij af van mogelijke schadeclaims. 02.08.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁶⁷ Briefwisseling tussen weduwe en Ronse, 06 en 10.11.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

gebouwen niet aan het vooroorlogse beeld. Wel werd een regionalistische vormtaal - kenmerkend voor de wederopbouwarchitectuur - aangewend.

Ontwerp stal- en schuurvleugel schatplichtig aan het modelboek van Ronse en Raison?

Hoewel er in de wederopbouwperiode ook een kleine, intussen gesloopte varkensstal gebouwd werd, was de varkensteelt op de 'Kasteelhoeve' en meer algemeen in de polders minder belangrijk. Ook de graanteelt in de polders was minder belangrijk dan de veeteelt. Bovendien had de monumentale graanschuur vanaf het einde van de 19de eeuw door de landbouwontwikkelingen aan betekenis verloren. Op de 'Kasteelhoeve' was het stal- en schuurvolume, voor het grootste deel ingenomen door de koestal, dan ook het belangrijkste naoorlogse hoevegebouw.

Kenmerkend voor de wederopbouwperiode werd de regionalistisch geïnspireerde hoevearchitectuur gecombineerd met een op efficiëntie en hygiëne gerichte stalinrichting. Voor beide aspecten bood het modelboek *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre* (1918) van Alfred Ronse en architect Théodore Raison inspiratie. Van Victor Renders, bij andere hoeveprojecten architectuurpartner van Hippolyte Steels, is bekend dat hij zich bij bepaalde hoeves expliciet beriep op de 'plannen van Raison voor een hoeve van 15ha'.⁶⁸

De familie Verwilghen koos bij de 'Kasteelhoeve' voor de zogenaamde "*Hollandse koestal*", een staltype dat bij de wederopbouw toegepast werd bij een aantal grotere hoeves. Hierbij werd de centrale voedergang aan beide zijden geflankeerd door de voederbakken en de staanplaatsen van de koeien, en ter hoogte van de uiterste stalmuren liep er telkens een mestgang.⁶⁹ Door de breedte van het gebouw konden de koeien in Beerst bovendien haaks op de langs- of buitengevels staan. Hierdoor kon er vanuit de zuidelijke zijgevel gevoederd en gemest worden.

Daarnaast werden bij het stal- en schuurvolume in Beerst gestandaardiseerde deuren en vensters gebruikt die ontwikkeld waren door de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten.⁷⁰ van stalvensters. Type FF1 of FF3, ontworpen door Steels zelf, werd gebruikt voor de stalvensters (5.3., fig. 67-71). De staldeuren beantwoorden aan het type PB2.

De wederopbouw van het landhuis of 'kasteel' in 1923-1925

De ingewikkelde wederopbouwprocedures resulteerden allerminst in een vlotte wederopbouw van monumentale gebouwen. Kon men bij de wederopbouw van de hoevegebouwen nog spreken van een relatief vlotte afhandeling, dan verliep deze van het landhuis erg moeilijk. Bij de opstart van deze werken (1923) waren de hoevegebouwen reeds heropgebouwd. De wederopbouw van het landhuis is dan ook laat in het geheel van de wederopbouw in de Verwoeste Gewesten. Het contrast tussen de oorlogsvernietiging waarbij "*geen boom, geen struik, geen hoeve of schuur*" gespaard bleef en de landelijke wederopbouw in 1923 was enorm. Volgens een Nederlandse journalist kleurden op dat moment reeds "*overal in de vlakten (...) de roode daken der nieuwe huizen weer tussen nieuw opschietend struikgewas (...)*".⁷¹

---

⁶⁸ Claeys 2019, 318; Ronse & Raison 1918, deel 2, 77-89.

⁶⁹ Een weinig toegepaste variant had net het omgekeerde grondplan: een centrale mestgang, aan beide zijden geflankeerd door een rij koeien en een voedergang. Daarnaast bestaan er ook twee varianten met slechts één rij koeien. Historische nota (bijlage 5.5.).

⁷⁰ S.N. 1920a.

⁷¹ S.N. 1923: Nederlandsche journalisten naar België, *De Poperinghenaar* (14 oktober) [online] <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18.05.2020).

Oorlogsvernietiging

Uit de rapporten van juni en september 1920⁷² bleek dat er van het landhuis – in tegenstelling tot de hoevegebouwen – nog een aantal muren rechtstonden. Maar:

- door het inbouwen van twee grote betonnen schuilplaatsen of "*abris*" was het interieur omgevormd tot een "*vaste et solide blochaus (sic)*".⁷³ Bij de afbraak daarvan zouden de nog rechtstaande muren instorten,
- door de beschutting van de bunkers waren de muren ter hoogte van de kelders en voutekamer ("*la chambre haute*") bewaard.⁷⁴ Hoewel men deze muren perfect kon opmeten, waren ze onvoldoende stevig voor hergebruik.⁷⁵ Voor de kelders zou verder onderzoek uitsluitel geven over hergebruik,
- delen van de kapconstructie en de balkenroostering ("*gitage*") waren bewaard, maar ongeschikt voor hergebruik,
- de waarde van het intensief gebombardeerde gebouw was dan ook herleid tot de te recupereren materialen.

Een opmetingsplan van de "*nog bestaande vensterramen*" (5.3., fig. 13) bij de blauwdrukken van de Dienst der Verwoeste Gewesten toont twee kruisvensters. Het exemplaar met kleine roedeverdeling en luikduimen was vermoedelijk in natuursteen. Hier blijkt opnieuw dat het vernietigde landhuis nog gedeeltelijk kon gedocumenteerd en opgemeten worden. Een mondelinge bron (1981)⁷⁶ en ook luchtfoto's (5.3., fig. 15-16, 20-21) wijzen er op dat de walgracht de oorlog overleefde.

Wederopbouw op een omwald opperhof: een uitzonderlijk gegeven

De in situ wederopbouw van het landhuis op het omwalde opperhof is op zich reeds uitzonderlijk. Omwalde sites en zelfs opperhoven vormden tot de 18de eeuw geen uitzondering. Vanaf de 19de eeuw werden de grachten echter dikwijls gedempt of werden de omwalde sites verlaten. Soms gebeurde dit reeds in de loop van de 19de eeuw, soms pas bij de wederopbouw na de Eerste Wereldoorlog. 18de- en 19de-eeuwse kaarten tonen ten noorden en ten zuiden van de 'Kasteelhoeve' achterin gelegen sites met omwald opperhof met huis en niet omwald neerhof met nutsgebouwen. Bij de wederopbouw werden deze sites echter volledig verlaten en werden de hoeves op een makkelijker bereikbare plaats of dicht bij de straat heropgebouwd (5.3., fig. 26, 76).⁷⁷ Hetzelfde fenomeen deed zich ook elders in de Westhoek voor. Zo stond op het omwalde opperhof van 't Langhof' in Zillebeke tot voor de Eerste Wereldoorlog nog een "*Château*". Wederopbouw op het opperhof was echter uitgesloten omdat de Britse artillerie er in de loop van de oorlog betonnen schuilplaatsen had gebouwd.⁷⁸

---

⁷² *Evaluation des dommages* (s.d.), Reconstruction par l'Etat de la ferme (...) Verwilghen (08.06.1920); Dossier bij de Rechtbank van Oorlogsschade (15.09.1920). ARA Brussel, DVG, 6571.

⁷³ *Evaluation des dommages* (s.d.), Reconstruction par l'Etat de la ferme (...) Verwilghen (08.06.1920). ARA Brussel, DVG, 6571.

⁷⁴ Dossier bij de Rechtbank van Oorlogsschade, 15.09.1920. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁷⁵ Bij het rapport (15.09.1920) stak een niet bewaard opmetingsplan van het vooroorlogse gebouw of wat er nog van overbleef.

⁷⁶ Mondelinge bron C. Baeten. D'hondt 1981, 33.

⁷⁷ KA Brugge, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1928/17.

⁷⁸ Het opperhof met schuilplaatsen is beschermd. Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Hoeve 't Langhof* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30890>, *Zeven schuilplaatsen Langhof Farm* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301963>, (geraadpleegd op 10.04.2020).

"Nationaal historisch of artistiek belang" & rangschikking van de "manoir de Beerst"

Namen zoals *"ouden manoir der heeren van Beerst"*⁷⁹, *"kasteel Weynsseune"*,⁸⁰ *"ridderhofstede"*⁸¹, *"petit château de Beerst"*⁸² in brieven en rapporten wijzen op het historische en kunsthistorische belang dat na de oorlog aan het vernietigde landhuis gehecht werd. Reeds in augustus 1920 liet weduwe Verwilghen verstaan dat ze de *"ancien manoir"* wou laten herrijzen door *"une restauration scrupuleuse"*.⁸³ Dit was echter een onhaalbare kaart, tot de ministeriële omzendbrief van 14 januari 1921 over het herstel van artistiek of historisch waardevolle gebouwen.⁸⁴ Nu kon - in toepassing van de wet van 10 mei 1919⁸⁵ - een gebouw met *"een nationaal historisch of artistiek belang"* heropgebouwd worden *"in zijn vroegere staat"* of als ruïne bewaard worden. De minister van Kunsten en Wetenschappen besliste hierover na advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten & Landschappen (KCML).⁸⁶ Belangrijk: de staat droeg hiervoor de meerkost!

In maart 1921 polste de weduwe of *"l'ancienne habitation des seigneurs de Beerst"* door de staat kon gerestaureerd worden.⁸⁷ Zelf argumenteerde ze:

- *"le corps de logis"* (de woning van de hoeve) was een interessant gebouw *"tant au point de vue de l'art régional que des souvenirs qui s'y attachent (...)"*,
- architect Richard Acke had reeds opmetings- (oude toestand) en restauratieplannen gemaakt. Ze voegde het *"plan d'ensemble"* bij haar brief.

Verwijzend naar de omzendbrief vroeg de weduwe staatssteun om het gebouw van een definitieve ondergang te redden. Zo niet kon ze enkel *"une construction d'une nature plus utilitaire"* herbouwen.

Mogelijk betreft het door weduwe Verwilghen vermelde *"plan d'ensemble"* één van de blauwdrukken uit het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten. Dit *"ontwerp tot heropbouw van den eigendom van Mijnheer Verwilghen - Kasteel der Heeren van Beerst"* is enkel ondertekend door de *"eigenaars, Sylvie Christiaens veuve Léon Verwilghen"*. De aanduiding van *"oost-, west-,zuid- en noordgevel"* op deze plannen stemt niet overeen met de realiteit op het terrein. De plannen (5.3., fig. 27-33) omvatten:

- opstand van de zuidelijke langshevel van *"hall"* en *"woonkamer"*, en de poort,
- opstand van de zijgevel van de *"woonkamer"* en de achtergevel van de *"keuken"* en *"kook- & bakplaats"*, de brug met poort,
- opstand van de westelijke langshevel van de *"keuken"* en *"kook- & bakplaats"*, de zijgevel van de *"hall"*, de brug met poort,
- doorsnedes,
- plattegronden gelijkvloers en verdieping. De stoep (*"dam in brikken"*) rond het huis was afgeboord in natuur- of breuksteen (*"bordure: moellon"*),
- *"opmetingen van de nog bestaande vensterramen"* (5.3., fig. 13).

⁷⁹ Brief aan vereffeningdienst voor oorlogsschade, 18.09.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸⁰ Lijst gebouwen met *"kunstig of geschiedkundig karakter"*, in bijlage bij brief van Ronse aan de Groote, 26.04.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸¹ Nota aan *"staatshoofdcommissaris"* Esquelin, 31.05.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸² Brief van architect Jozef Viérin aan Ronse, 25.03.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸³ In een brief aan Ronse (21.08.1920) benadrukte weduwe Verwilghen nog eens dat het dossier voor wederopbouw door de staat enkel de hoevegebouwen betrof. Voor de woning behield ze dan ook al haar rechten op oorlogsschadevergoeding. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸⁴ In de omzendbrief *"Restauration d'immeubles présentant un cachet artistique ou historique"* vroeg de minister van Economische Zaken aan de Koninklijk Hoogcommissarissen en hun toegevoegden een lijst van gebouwen die aan de criteria voldeden. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸⁵ Impliciete verwijzing naar artikel 24 van de wet.

⁸⁶ Het historische of artistieke belang werd daarin niet gedefinieerd en een verwijzing naar een eventuele rangschikking door de KCML ontbrak.

⁸⁷ Brief van weduwe Verwilghen aan de Groote, 12.03.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

De laatste reeks blauwdrukken omvat de meetstaat voor de woning. Het onderscheid hierin tussen het oude en nieuwe gedeelte wijst niet op het behouden van een deel van oude muren maar wel op een verschil in materiaalgebruik tussen de "hall" en "voutekamer" met kasteelallure en het haakse nutsgedeelte:

- bij het metselwerk ("*maçonnerie*") werd de hierboven genoemde "*moëllon*" ook vooropgesteld voor de afboording van de boog ("*voute*") van de brug en voor de plinten ("*soubasement*"),
- voor de kapconstructie ("*bois de charpente*") werd een onderscheid gemaakt. In het oude deel waren de balkenlagen en de kapconstructie voorzien in eik (één moerbalk in de "hall", twee moerbalken in de "voutekamer" en kinderbalken). In het nieuwe deel was de kapconstructie voorzien in dennenhout. Hier geen moer- en kinderbalken, maar pleisterwerk ("*enduit sur lattes*"),
- de bedaking was voorzien in leisteen ("*ardoises anglaises*"),
- voor de vloeren ("*pavements*") in de woonkamer ("*salle commune*"), kelder en opkamer werden keramische Boomse tegeltjes ("*Carreaux de Boom*") voorgesteld. De keuze voor Doornikse plavuizen ("*schorn Tournai*") in de andere ruimtes werd niet gerespecteerd want de zwart-gele tegelvloer in de "kook- & bakplaats" en de "keuken" is kenmerkend voor de wederopbouw,
- de dakvensters en het ovendeurtje vielen onder de post gietijzer ("*fontes*"),
- de kelders en de gevels zouden witgekalkt ("*blanchissage*") worden,
- bij het schrijnwerk werd eik voorgeschreven voor de dakoverstek op modillons in eik ("*corniches à blockets-consoles*" en "*planches sur consoles*") en de trap naar de "voutekamer" en de zolder in de "keuken",
- de vensterkozijnen met opendraaiende vleugels ("*chassis à battis*") in het oude gedeelte waren in eik voorzien. De vleugels werden ingevuld met glas ("*vitre etc.*"), geen vermelding van roedeverdeling. Bij het nieuwe gedeelte waren de "chassis" en de "batts kozijn" daarentegen in dennenhout. De "*rejet d'eau*" (onderdorpel?) en de kleine roedeverdeling ("*petits bois*") waren wel in eik. Ook voor de luiken met beplanking op kader werd het onderscheid eik/dennenhout aangehouden voor het oude en nieuwe gedeelte. Het houtsnijwerk ("*sculptures des bois*") voor de balken ("*poutres etc.*") werd voorzien onder diversen,
- in het interieur werden Vlaamse schouwen ("*Cheminées flamandes*") en vaste kasten ("*armoires fixes*") in de hoek met de schouwen voorzien.

Eind maart 1921 (twee weken na de brief van de weduwe) gaf de Groote opdracht aan Ronse om het dossier van de woning in Beerst conform de omzendbrief voor te bereiden.⁸⁸ Architect Jozef Viérin zou het project adviseren voor de KCML. Hoewel vol lof voor Acke wilde Viérin een anachronisme uit de plannen weggommen. De aandaken van de tuitgevels ("*épis*") verwezen immers naar een latere bouwperiode dan deze van het landhuis.⁸⁹

Begin april 1921 kaartte Ronse de rangschikking van het gebouw bij Viérin aan.⁹⁰ Daarnaast stelde hij enkele kleine wijzigingen voor aan het wederopbouwplan. In een handgeschreven nota, gericht aan architect (?) Burggraeve, formuleerde Ronse (?), naast een uitgebreide aanbeveling over de aandaken, ook kritiek op de uitwerking van de toegangspoort op de brug:⁹¹

- de aandaken van de tuitgevels ("*les gâbles de pignon*") moesten bekleed worden met vlechtingen ("*l'appareil dit en épi*"). De aanvankelijke uitwerking ervan met

⁸⁸ Brief van de Groote aan Ronse, 25.03.1921. Brief van weduwe Verwilghen (12.03) in bijlage. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁸⁹ Brief van de Groote aan Ronse, 25.03.1921. De Groote had kennelijk reeds contact gehad met Viérin en droeg Ronse op om deze te contacteren. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹⁰ "(...) *le bâtiment mérite d'être classé*". Brief van Ronse aan Viérin, 04.04.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹¹ Nota "*Verwilghen Beerst – Note pour A. (of G.) Burggraeve*", s.d. Vermoedelijk was dit een architect van de DVG voor het gewest Diksmuide-Gistel. Volgens de brief van 4 april 1921 zou de architect van Ronse zijn opmerkingen in een (in het archiefbestand ontbrekend) rapport gieten. ARA Brussel, DVG, 6571.

kopse lagen (5.3., fig. 27-33) werd afgewezen. De vlechtingen werden effectief uitgevoerd bij de wederopbouw,

- het verbeteringsvoorstel voor de poort is geïllustreerd met een schets (5.3., fig. 34). De boog boven de deur kon het afdakje (een zadeldak met tuitgevel) niet dragen en zou instorten, en de steunberen waren niet elegant. Op de schets waren de boog dan ook gewijzigd, het afdakje uitgewerkt met vlechtingen en de steunberen met versnijdingen. Op basis van latere detailplannen (5.3., fig. 35-36) kreeg de poort echter een totaal ander uitzicht.⁹²

Eind april 1921 schaarde Jozef Viérin zich achter de kleine wijzigingen, voorgesteld in "*la note de Mr. l'architecte du Haut Commissariat adjoint*".⁹³ Nu lag de bal in het kamp van architect Acke om het wederopbouwplan aan te passen.⁹⁴

In uitvoering van de omzendbrief stelde Ronse een lijst op van artistiek of historisch waardevolle gebouwen in zijn gewest.⁹⁵ Hierin nam hij ook het "*kasteel Weynsseune*" in Beerst op, met vermelding van Acke als wederopbouwarchitect. Misschien nog belangrijker is de toekenning in de lente van 1921 van een artistieke, archeologische en historische waarde aan de "*ruines du manoir de Beerst*" door de KCML.⁹⁶ Wellicht ijverde ook priester Julius Valckenaere (Handzame, 1866 – Koksijde, 1930)⁹⁷ voor deze rangschikking in de derde klasse van de burgerlijke monumentale gebouwen.⁹⁸ Weduwe Verwilghen zou in haar brieven meermaals verwijzen naar de rangschikking (5.3., fig. 24).⁹⁹

Toch rekening houden met gelijkwaarde

Hoewel de minister van Economische Zaken zich in juli 1921 akkoord verklaarde met een wederopbouw volgens de principes van de omzendbrief, was dit nog lang niet het startsein voor de wederopbouw van het landhuis.¹⁰⁰ Het bedrijf *l'Entr'aide* dat intussen de hoevegebouwen herbouwde (voorlopige oplevering in november 1921), mocht ook dit werk uitvoeren. Het addertje onder het gras school echter in de voorwaarden die de minister stelde vooraleer de werken konden starten: de aangepaste plannen en meetstaat voor goedkeuring voorleggen en de gelijkwaarde met het vooroorlogse gebouw verduidelijken. De tegenspraak hiervan met de omzendbrief en de wet van 10 mei 1919 zou voor discussie en vertraging zorgen. De gelijkwaarde was immers gebaseerd op de waarde van het gebouw op 1 augustus 1914, met aftrek van de "*waardevermindering wegens verval*" of ouderdom. De vraag was maar of men zo het landhuis in zijn oude allure kon herstellen.

---

⁹² Ongedateerde detailplannen op kalkeerpapier. SA Ieper, dossier F18/6/5.

⁹³ Brief van Jozef Viérin aan de Groote, 30.04.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹⁴ Brief van de Groote aan weduwe Verwilghen, 18.05.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹⁵ De lijst van gebouwen met een "*kunstig of geschiedkundig karakter*" was gebaseerd op informatie van de "*gemeentebouwkundigen*". Dikwijls viel er weinig te melden of ontbrak het verslag nog. Bijlage bij brief aan de Groote, 26.04.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹⁶ De KCML-voorzitter raadde aan om, via de rangschikking, bij de Rechtbank van Oorlogsschade beroep te doen op de wet van 10 mei 1919. *Bulletin des Commissions d'Art et d'Archéologie*, januari-juni 1921, 100; Brief van Charles Lagasse de Locht aan weduwe Verwilghen, 20.05.1921 ARA Brussel, DVG, 6571.

⁹⁷ In 1897-1901 was Valckenaere reeds onderpastoor in Beerst. Hoewel hij na 1918 in andere dorpen in de Verwoeste Gewesten dienstdeed, was de selfmade historicus in 1921 actief betrokken bij de opruiming van de kerkrues in Beerst. Vanaf maart 1923 was hij er pastoor. In 1924 werd hij lid van de provinciale commissie (KCML). Debruyne A. 2018: *Julius Valckenaere* [online] http://www.odis.be/lnk/PS_28892; S.n. s.d.: *Handzame: Jules Valkenaere* [online] <https://westhoekverbeeldt.be> (geraadpleegd op 18.02.2020).

⁹⁸ "*J'étais sur le point de vous écrire afin de vous remercier au sujet du classement de notre manoir de Beerst (...)*." Brief van Valckenaere aan KCML-voorzitter over ontdekking grafsteen in kerk, 07.06.1921. Agentschap Onroerend Erfgoed, KCML-archief, nr. 1241.

⁹⁹ Op 30 mei 1921 lichtte ze de Groote hierover schriftelijk in. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁰ Brief algemeen directeur (DVG) aan de Groote, 15.07.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Ondanks de vraag van de Groote aan weduwe Verwilghen om architect Acke tot spoed aan te zetten,¹⁰¹ duurde het nog tot eind mei 1922 vooraleer de koninklijk commissaris de aangepaste plannen en meetstaat aan de minister kon bezorgen.¹⁰² Hij beloofde hierbij om het "*proces-verbaal van gelijkwaarde*", door Ronse te berekenen op basis van plannen en meetstaat, na te sturen.

Weduwe Verwilghen bleef Ronse aan de mouw trekken voor een spoedige wederopbouw. Ze toonde geen begrip voor de opgeworpen obstakels:

- de herstellingsplannen voor het gerangschikte gebouw waren toch door Viérin, afgevaardigde van de KCML, goedgekeurd?¹⁰³
- de plannen voorzagen enkel "*het herstel van den vooroorlogischen toestand op dezelfde grondvestingen*".¹⁰⁴ Hoe kon men dan de gelijkwaarde betwisten?

Omdat het huis bouwvallig was, stelde de weduwe voor om de witsteen en "*gebeitelde bakstenen*" rond deuren en vensters op voorhand te nummeren.¹⁰⁵ Zo kon men deze materialen later hergebruiken voor een nauwkeurige wederopbouw.

Besparingen op het wederopbouwproject

Intussen lobbyde het Koninklijk Hoogcommissariaat bij de Veurnse Rechtbank van Oorlogsschade voor een hogere schatting van de vooroorlogse waarde (1 augustus 1914).¹⁰⁶ Op 11 augustus 1922 zinspeelde de weduwe hierop: wist de rechtbank dat de vraag voor een getrouw herstel van de vooroorlogse toestand niet van de eigenaars, maar van de KCML kwam?¹⁰⁷ Indien de rechtbank toch vasthield aan de oorspronkelijke schatting, dan deed de weduwe - tegen haar zin - enkele voorstellen om schatting en wederopbouwproject in balans te brengen:

- de uitvoering van het daktimmerwerk in Noors hout in plaats van eikenhout,
- het schrappen van de toegangsbrug,
- daarnaast was de kostenberekening van Acke niet steeds realistisch:
  - zo hanteerde de bouwkundige een te hoge eenheidsprijs voor het metselwerk,
  - in tegenstelling tot de rechtbank hield hij in zijn meetstaat geen rekening met de "*waarde der zich nog ter plaatse bevindende bruikbare materialen*."

De rechtbank hield in september 1922 echter vast aan een aftrek van 20% sleet.¹⁰⁸ Men mocht nog van geluk spreken dat er geen 40% afgetrokken was voor dergelijk oud gebouw. Dat het om een geklasseerd gebouw ging, werd afgedaan met de suggestie dat men een vergoeding kon vragen bij het ministerie voor Kunsten en Wetenschappen. Volgens een notitie in de kantlijn (mogelijk van August Damman, bouwmeester van het gewest Diksmuide-Gistel) was dit helemaal geen gunstmaatregel. Het gebouw was in 1913 immers volledig hersteld en "*in zeer goede staat*". Het was zelfs het enige gebouw in Beerst waarvan nog een stuk rechtstond. Als oplossing stelde Damman voor om het "*eikenhout*

---

¹⁰¹ Ook de berekening van de gelijkwaarde zou nog enige tijd vergen. Brief van de Groote aan weduwe Verwilghen, 26.07.1921. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰² Einde mei 1922 stuurde weduwe Verwilghen 3 exemplaren van "*les plans, devis et métrés dressés par Monsieur l'architecte Acke conformément aux avant projets et approuvés par (...) Vierin*" op. Brief van weduwe aan de Groote, 26.05.1922; brief van de Groote aan de minister van Economische Zaken, 29.05.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰³ Brief van weduwe aan Ronse, 01.06.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁴ "*Volgaarn*" vernam de weduwe wanneer "*den herbouw dezer hofstede*" zou aanvangen. Brief aan Ronse, 17.07.1922 (herinnering aan brief van 01.06). ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁵ Brief van weduwe aan Ronse, 01.06.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁶ Bouwkundige August Damman (Keiem) was mogelijk belast met de uitwerking van het proces-verbaal van gelijkwaarde. Nota Damman, 09.09.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁷ Nu stelde weduwe Verwilghen dat de eigenaars eigenlijk een winstgevender gebouw wilden. Brief aan de Groote, 11.08.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁰⁸ Brief staatscommissaris Beckers aan Damman, 08.09.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

voor dakwerk" te vervangen door "rood Noordsch dennenhout dat, indien het van goede hoedanigheid is, bijna zoolang zal duren als eikenhout (...)." ¹⁰⁹

Deze inperking volstond echter niet voor een evenwicht. Bij voorlegging van de bundel aan de minister (21 september 1922) overschreed het wederopbouwbestek de schatting van oorlogsschade nog steeds met 3.371 frank. ¹¹⁰ Om de werf zo snel mogelijk te kunnen opstarten wilde Ronse van de minister weten "wie deze meerderwaarde zal afdragen?" Hij riep hoogdringendheid in omdat *L'Entr'aide* intussen haar laatste werken in Beerst uitvoerde. Een vlugge ministeriële goedkeuring kwam er echter niet, en op 17 januari 1923 klopte Ronse opnieuw bij de minister aan. ¹¹¹

In januari 1923 kwam weduwe Verwilghen met een oplossing "om niet langer het herbouwen mijner hofstede (...) te moeten afwachten". ¹¹² Hoewel ze niet begreep "hoe de Staat, die mij eerst de verplichting oplegt een praalgebouw in zijn vóóroorlogschen toestand te herstellen, mij nadien nog zou kunnen verplichten een gedeelte der herstellingskosten te mijnen laste te nemen", wijzigde ze het ontwerp van haar bouwkundige op enkele punten. Ondanks de vermelding "hiernevens aangeduid" ontbreekt enige opsomming of plan in het archief. Hierdoor werd de gelijkwaarde nog maar met 337 frank overschreden, een bedrag dat ze zelf wou betalen. ¹¹³ Dit voorstel deblokkeerde inderdaad de wederopbouw van het landhuis: op 21 februari 1923 liet het ministerie van Economische Zaken aan Ronse weten dat de werken konden opgestart worden door *L'Entr'aide*, mét de besparingen voorgesteld door de familie Verwilghen. ¹¹⁴ Tevergeefs maakte Ronse nog voorbehoud bij het schrappen van sommige werken. ¹¹⁵ Volgens de omzendbrief viel de overschrijding van de gelijkwaarde toch ten laste van de staat? En had de KCML de plannen niet goedgekeurd? Met als argument dat de werken reeds aan de gang waren (maart 1923), drong Ronse bij de minister aan op een spoedig antwoord.

Nam Ronse hier een loopje met de feiten? *L'Entr'aide* zag op 20 april 1923 af van de uitvoering van de werken. ¹¹⁶ Deze maatschappij gaf de opdracht in onderaanneming door aan O. Desart, aannemer van openbare werken uit Chastres-Villeroux. Vanaf eind april 1923 maande Ronse architect Acke aan om ter plaatse de precieze inplanting van de wederopbouw te bepalen. Weduwe Verwilghen vond dit aanvankelijk een overbodige plichtpleging, gezien "la ferme Kasteeltje" voor het grootste deel heropgebouwd werd op de vooroorlogse grondvesten. ¹¹⁷ Uiteindelijk vergaderden Desart, Acke en de weduwe ter plaatse op 7 juni 1923. ¹¹⁸

Intussen ging de aandacht van selfmade historicus en priester Julius Valckenaere, pas pastoor benoemd in Beerst, opnieuw uit naar de ruïne van het "kasteeltje". Na onderzoek van de "steen en van het oud gebouw" betwijfelde hij of 'moefen' wel het meest geschikte

¹⁰⁹ Nota van Damman, 09.09.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹⁰ Brief van Ronse aan de minister van Economische Zaken over het "Kunstgebouw Verwilghen", 21.09.1922. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹¹ Brief van Ronse aan de minister, 17.01.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹² Brief van weduwe Verwilghen aan Ronse, 20.01.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹³ Dit bedrag was te vermenigvuldigen met het "uitvoeringscoëfficiënt (waarschijnlijk vijf)". Opmerking in potlood in de kantlijn: "Eens voorleggen aan Mr. Ronse om te weten indien het gebouw - na den voorgestelden aftrok - nog zal een monument zijn."

¹¹⁴ Op 20 januari stelde weduwe Verwilghen dat zij sinds 3 jaar haar aanvraag had ingediend. In werkelijkheid was de wachttijd, vanaf de eerste schriftelijke aanvraag (12.03.1921), iets minder dan 2 jaar. Brief van het ministerie van Economische Zaken aan Ronse, 21.02.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹⁵ Brief van Ronse aan minister Economische Zaken, 20.03.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹⁶ Brief van *L'Entr'aide* aan de Groote, 20.04.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹⁷ Na ontvangst kopie van Ronses vraag aan Acke om de inplanting te bepalen. Brief van weduwe Verwilghen aan Ronse, 30.04.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹¹⁸ In de brief van Desart aan de Groote (05.06.1923) werd verwezen naar hun eerdere ontmoeting. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

materiaal vormden voor de wederopbouw.¹¹⁹ Met deze oude bakstenen van groot formaat zouden "de strekken en bogen van vensters en buitendeuren" immers te zwaar uitvallen en zou het " 't zelfde kasteel niet meer gelijken". Bovendien zou de bekleding van de binnenmuren in baksteen van gewoon formaat met 'moefen' de sterkte van het gebouw aantasten. Begin april 1923 antwoordde Ronse dat hij niet van plan was om het landhuis in 'moefen' te herbouwen en dat hij over voldoende "oude briecken van gewoon formaat" beschikte.¹²⁰ Bovendien beloofde Ronse om nauwkeurig toezicht te laten houden op de werf.

Malgré cela les travaux doivent être arrêtés de votre faute...

Na een beperkte aanbesteding op 31 juli 1923 werd de "onderstand" in het huis afgebroken door aannemer A. Huyghe uit Gijverinchove.¹²¹ Met deze opruiming op kosten van de staat waren de werken eindelijk van start gegaan. Wellicht werd als eerste werk het opperhof opnieuw opgehoogd tot aan de grondvesten van het huis.¹²² Maar vlot verliep de werf allerminst...

Reeds begin augustus 1923 vroeg de "geleider der staatswerken" om de werken te mogen stilleggen "op hoogte der vervoetingen", waarmee hij waarschijnlijk de funderingen bedoelde.¹²³ Zonder "bijzonderheidsplans en inlichtingen" van bouwkundige Richard Acke was het immers onmogelijk om de werken op te volgen en om "blauwsteen en wit hardsteen" te bestellen. Daarop werd Acke van hogerhand tot spoed aangemaand: "Le chantier est approvisionné de briques, chaux et sable; malgré cela les travaux doivent être arrêtés de votre faute."¹²⁴ Zelfs Karl Verwilghen, zoon van de weduwe, werd ingeschakeld om op Acke druk uit te oefenen.¹²⁵ Midden augustus 1923 weigerde L'Entr'aide, namens ondernemer Desart, om nog langer verantwoordelijkheid op te nemen voor de aanzienlijke vertraging.¹²⁶

Op 7 september 1923 bereikte de "directeur des travaux" na een werfbezoek een akkoord tussen Richard Acke, O. Desart en Karl Verwilghen:¹²⁷

- Acke zou eerstdaags de nodige details bezorgen,
- Verwilghen zou de markt onderzoeken voor "grès d'Arras" of Artesische zandsteen,
- Van Robays zou het buitenschrijnwerk en de eiken moer- en kinderbalken ("les poutres en chêne ainsi que les lambourdes") uitvoeren. Drie oude balken op het terrein dienden als model. Mogelijk betreft het de werkplaats voor houtsnijkunst van Walter Van Robays (1887-1961) uit Sint-Kruis (Brugge),¹²⁸
- Acke zou bij een hem bekende schrijnwerker in Kortrijk ("chez un menuisier de son choix") de binnendeuren, de schoorstenen, de trappen en plinten laten maken, weliswaar na goedkeuring van de prijs. Gezien de veelvuldige samenwerking van Richard Acke met zijn broer, timmerman Victor, en de verzorgde uitwerking van

¹¹⁹ Brief van Valckenaere aan Ronse, 26.03.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁰ Brief van Ronse aan Valckenaere, 05.04.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²¹ Nota van vereffeningsdienst voor oorlogsschade aan "staatshoofdkommissaris" Esquelin (Rechtbank van Oorlogsschade, Ieper), 31.05.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²² Mondelinge bron. Bij de prospectie in 1980-1981 werd geen oppervlaktemateriaal gevonden op het wooneiland. D'hondt 1981, 33-34.

¹²³ Brief van "geleider der staatswerken" (Toegevoegd Hoogcommissariaat) aan "bestuurder der werken" F. Houyois in Diksmuide, 01.08.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁴ Brief "directeur des travaux" (namens Hoogcommissaris) aan Acke, 09.08.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁵ Brief "directeur des travaux" (namens Hoogcommissaris) aan Karl Verwilghen, 13.08.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁶ Brief van L'Entr'aide aan de Groote, 16.08.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁷ Brief van de "directeur des travaux" aan Karl Verwilghen, Acke en Desart, 10.09.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹²⁸ Deze maakte in 1927-1928 ook het kerkmeubilair in Lampernisse. Vandenberghe 2018.

deze interieurelementen, bestaat ook hier geen twijfel over de bijdrage van Victor Acke.¹²⁹

Intussen bleef men in een rondje draaien: in september 1923 interpeleerde de KCML de minister van Economische zaken over de wederopbouw van het "*Oud Kasteel*" van Beerst, een gebouw met een "*bijzondere kunstwaarde op oudheidkundig gebied*".¹³⁰ De informatie die de Groote daarop aan de minister van Economische zaken bezorgde, toont zijn onvrede over de procedure waarmee het landhuis noodgedwongen heropgebouwd werd:¹³¹

- het landhuis was opgenomen in de lijst van kunstige of historische gebouwen, die in functie van de omzendbrief van 14 januari 1921 was opgemaakt,¹³²
- de uitvoering van de werken door *l'Entr'aide* (de aannemer van de stallen) was eigenlijk een "*misslag*". Ronse kreeg er de schuld van dat dit niet volgens de omzendbrief gebeurde,
- via deze procedure was men gebonden aan de gelijkwaarde. Zo kon men gewone werken uitvoeren, maar geen "*kunstwerken*". De Groote vroeg dan ook toelating om het gebouw "*in zijnen vorigen kunstigen staat te herstellen*" zonder rekening te houden met de "*slete*". Het systeem van de omzendbrief had immers zijn verdienste bewezen "*bij de oude huizen op de plaats van Veurne en het Kasteel Pieters te Reninghe*".¹³³

Het antwoord van de minister liet op zich wachten tot december 1923.¹³⁴ Dit hield onverbidde vast aan de eerder besliste besparing op het project (21 februari 1923).

In februari 1924 waren er opnieuw problemen op de werf.¹³⁵ De plannen spraken elkaar tegen over de maten van de vensters "*in moëllon Euville*". Vermoedelijk werd hiermee bedoeld op de kruisvensters in simili- of kunststeen met het uitzicht van Euvillesteen. Toch waren de werken al enigszins opgeschoten, vermits ook de ontbrekende detailtekeningen voor het dak en het gebinte aangekaart werden. Alle brieven ten spijt bleef Richard Acke in gebreke. Op 13 maart 1924 richtte de "*directeur des travaux*" een persoonlijk schrijven aan Karl Verwilghen.¹³⁶ Acke moest dringend ter plaatse komen om de verschillen tussen de "*plans d'ensemble*" en de detailplannen uit te klaren en zo te vermijden dat de werken stilvielen. Wellicht werd deze zaak rechtgetrokken: in mei 1924 mocht Acke van bouwkundige Houyois, "*afgevaardigde van het Middenbestuur*", de detailplannen van de schouwen voor uitvoering doorsturen aan de aannemer.¹³⁷

Vijf detailplannen zijn bewaard in het Ieperse Stadsarchief:¹³⁸

- het "*Profiel der dorpels/ Profiel der waterlijst*" toont de zijgevel van de "*voutekamer*", tevens een detail van de jaarsteen "1702" (**5.3., fig. 37, 42**),
- "*mantel der haard*" in de "*hall*" - "*schouwmantel der voutekamer*" (**5.3., fig. 43-45**),
- "*borderelen*" en detailtekeningen van twee kruiskozijnen en van "*consoles*" en "*deksteen*" van de tuitgevels. Het betreft de simillisten vensters van de zuidgevel,

---

¹²⁹ Ook de brieven die Ronse op 2 en 15 maart 1923 aan "*bouwkundige*" Victor Acke stuurde, wijzen zijn betrokkenheid bij het project. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³⁰ Brief Algemeen Bestuurder (DVG) aan de Groote, 17.09.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³¹ Brief de Groote aan minister Economische Zaken, 27.09.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³² Het "*kasteel*" - gelegen aan een "*zeer bezochte kruisstraat*" - vormde een "*versiering der streek*". Alle andere "*kasteelhofsteden*" waren verdwenen en de eigenaars wilden ze niet meer "*naar ouden trant*" herbouwen. Dit vergrootte alleen maar het belang ervan.

¹³³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Stadswoningen in wederopbouwarchitectuur, Kasteel Vilain* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/16701-70257> (geraadpleegd op 03.04.2020).

¹³⁴ Brief minister Economische Zaken aan de Groote, 03.12.1923. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³⁵ Brief geleider der werken (voor Desart) aan Acke, 13.02.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³⁶ Brief "*directeur des travaux*" aan Karl Verwilghen, 13.03.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³⁷ Briefwisseling tussen Acke en Houyois, 16.05 en 28.05.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹³⁸ SA Ieper, dossiers F18/6/1-5.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

gevat in een tudorboognis (5.3., fig. 38-39). Dus wellicht de vensters "*in moëllon Euville*" waarover in februari 1924 discussie bestond,

- de opstand van de zuidgevel met tudorboogportaal, twee vensters gevat in een tudorboognis en twee keldervensters. Bij de keldervensters is ook het houtwerk uitgewerkt (5.3., fig. 40),
- detailtekening van de brug en de toegangspoort (5.3., fig. 35-36).

"Staten van buitengewone werken" op kosten van de eigenaars of van de staat?

Toch lijkt de gerealiseerde wederopbouw af te wijken van de hierboven besproken besparingen, waarvan we overigens de precieze inhoud niet kennen. Grote afwijkingen op het oorspronkelijke ontwerp lijken er niet te zijn. Wel werd de toegangspoort in overeenstemming met het detailplan met een bescheidener dakje uitgevoerd. Ook uit de briefwisseling blijkt dat er tijdens het verloop van de werken afgeweken werd van het door de minister goedgekeurde ingeperkte project. Een eerste aanwijzing hiervoor is een vertrouwelijke brief die de Dienst der Verwoeste Gewesten begin juni 1924 aan Karl Verwilghen stuurde. Vielen twee "*staten van buitengewone werken*" ten koste van de eigenaars of, volgens de omzendbrief van 14 januari 1921, ten koste van de staat?¹³⁹ Jammer genoeg is de inhoud van de buitengewone werken niet bekend.

In oktober 1924 waren de werken ver gevorderd en was er homeles over een niet afgesproken ingebruikname van de woning. Op 22 oktober 1924 had de pachter immers, zonder toestemming, de bakoven in huis aangestoken.¹⁴⁰ Door het hevige vuur barstte het metselwerk. De Dienst der Verwoeste Geweten liet aan aannemer Desart weten dat meerwerken voor de oven niet zouden aanvaard worden.¹⁴¹

Oplevering ("overname") van de werken: toch wederopbouw volgens de omzendbrief!

Begin maart 1925 had Desart de werken aan de hoeve beëindigd. De coöperatieve *L'Entr'aide* vroeg nu de oplevering van de werken, zodat ze haar werven in deze streek volledig kon stopzetten.¹⁴²

Het proces-verbaal van (voorlopige) oplevering voor het "*Kasteel Beerst*" werd op 25 maart 1925 ondertekend door eigenaar Raphaël Verwilghen, aannemer O. Desart en Richard Acke, "*besturende bouwkundige*".¹⁴³ Enkele zaken moesten nog aangepakt worden:

- het drijven of nagelen van de plankenvloeren,
- leveren en plaatsen van een vensterdorpel in "*grès d'Arras*".

Enkele werken voorzien in het bestek waren niet uitgevoerd en zouden wellicht niet meer uitgevoerd worden, of toch niet binnen het kader van de wederopbouw door de staat:

- een deel van het sluitwerk van deuren en vensters en twee vaste kasten in eik,
- het schilderwerk op muren. Hoewel de andere werken binnenwerken zijn, is het toch mogelijk dat het hier om het schilderen van buitenmuren ging. Bij de meetstaat voor het huis was immers ook "*blanchissage: caves et façades*" opgegeven,
- de invulling van de schouwen met oude tegels was vervangen door "*Boomsche klompjes*".

Merkwaardig is de vermelding dat "*de besparingen door familie Verwilghen voorgesteld bij brief van 20 januari 1923 gedeeltelijk uitgevoerd [waren] op bevel van de vertegenwoordiger van het bestuur*". Opnieuw zijn deze werken niet gespecificeerd.

---

¹³⁹ Brief afgevaardigde centraal bestuur aan Karl Verwilghen, 03.06.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴⁰ Brief van de geleider aan bestuurder der werken, 22.10.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴¹ Brief van het middenbestuur aan Desart, 27.10.1924. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴² Brief van L'Entr'aide aan de Groote, 03.03.1925. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴³ Proces-verbaal van overname, 25.03.1925. ARA Brussel, DVG, 6571.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Begin april 1925 werd weduwe Verwilghen gevraagd om het *proces-verbaal van bepaalde of eindovername* te ondertekenen.¹⁴⁴ Er werd verduidelijkt dat

- de rechten op het drijven van de plankenvloer en de onderdorpel bleven bestaan,
- dat "*alle uitgevoerde werken geen aanleiding meer zullen geven tot verdere betwistingen*". Deze waren immers uitgevoerd op bevel van Koninklijk Hoogcommissaris de Groote, op basis van de omzendbrief van 14 januari 1921.

Bij terugzending van het ondertekende document vroeg de weduwe om dit niet aan de aannemer te overhandigen "*zoolang de verschillende werken, in het proces-verbaal van voorloopige overname vermeld, niet uitgevoerd zijn*".¹⁴⁵

Het pas afgewerkte kasteel werd reeds in 1925 in een architectuurtijdschrift tot het oeuvre van Richard Acke gerekend.¹⁴⁶

In mei 1929 boog de Dienst voor Vereffening van Oorlogsschade (Brussel) zich over de homologatie van de wederopbouw door de staat. Het rapport struikelde over dat merkwaardige zinnetje in het proces-verbaal van 25 maart 1925: het toch uitvoeren van bepaalde besparingen, en wel "*op bevel van de vertegenwoordiger(s) van het bestuur*".¹⁴⁷ Het hierover bevroegde middenbestuur wist niet wie "*orders voor werken*" had gegeven, tegen de minister in. Het rapport adviseerde om ter plaatse te controleren of de besparingen in kwestie waren gerealiseerd en "*zoo niet, door wie (Staat of geteisterde) de bijkosten betaald werden.*"

Het eindvonnis van de intussen samengevoegde Rechtbanken van Oorlogsschade van de arrondissementen Veurne en Ieper beantwoordde op 29 juli 1929 deze vraag.¹⁴⁸ De rechtbank bekrachtigde het herstel in natura door de staat "*gelijkvormig artikel 27 van de samengevoegde wetten van 10 mei 1919 en 6 september 1921*". Dit betekent dat kosten en meerkosten ten laste van de staat waren. Ondanks alle moeilijkheden was het landhuis heropgebouwd volgens de omzendbrief over het herstel van artistiek of historisch waardevolle gebouwen.

1.2.7. De bouw van de Sint-Annakapel - 't Kasteelhof vanaf 1930

Volgens de datering boven de deur werd de kapel bij de erftoegang in 1930 gebouwd, als toevoeging uit de wederopbouwperiode. Architecturaal sluit de kapel wel aan bij het landhuis of 'kasteel'. De bouwmaterialen (gele baksteen, plint in Artesische zandsteen en leien bedaking) zijn dezelfde en ook de regionale stijlkenmerken zoals aandaken, vlechtingen en steunberen komen terug. Bovendien bestaat er een grote gelijkenis tussen het oorspronkelijk bouwplan voor de poort (blauwdruk, **5.3.**, **fig. 33**), de voorgestelde verbeteringen daarvoor (**5.3.**, **fig. 52-53**) en de kapel zoals ze gerealiseerd werd.

Vanaf 1927 pachtte Theofiel Decapmaker de hoeve.¹⁴⁹ In 1944 behaalde deze op een wedstrijd in Veurne de vijfde prijs met zijn merrie "*Nelly van 't Kasteelhof*".¹⁵⁰ Dit bewijst meteen dat de benaming 'Kasteelhof' of 'Kasteelhoeve' toen reeds ingeburgerd was.

---

¹⁴⁴ Brief van de afgevaardigde van het middenbestuur aan weduwe Verwilghen, geadresseerd aan Raphaël Verwilghen, 02.04.1925. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴⁵ Brief van weduwe aan de Afgevaardigde van het Middenbestuur, "Hoog Koninklijk Commissariaat te Dixmude", 08.04.1925. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴⁶ Moenaert 1925.

¹⁴⁷ Nota vereffeningdienst voor oorlogsschade aan "*staatshoofdkommissaris*" Esquelin (Rechtbank van Oorlogsschade, Ieper), 31.05.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴⁸ Brief van Esquelin aan de bestuurder van de vereffeningdienst, 18.09.1929. Vonnis van de rechtbank in bijlage, 29.07.1929. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁴⁹ Decapmaker s.d., 1-2.

¹⁵⁰ S.N. 1944: Gewestelijke paardenprijskampen (...) 18 februari 1944, *De Poperinghenaar* (26 februari) [online] <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18.02.2020).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

In 1955-1956 werd de Oostendestraat verbreed. Zeker tot 1973 bleven de percelen van de huisweides ten noorden en ten zuiden van de erfoprit ongewijzigd.¹⁵¹ Daarna werd perceel 352 ten noorden van de erfoprit verenigd met perceel 339 tot 339B (actuele situatie). Percelen 354 en 355 werden verenigd tot 354A. In 1973 was de kapel (openbaar domein) nog niet genoteerd op het kadasterplan. Dit is wel het geval op het actuele kadasterplan.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De site van de 'kasteelhoeve' gaat minstens terug tot de 17de eeuw en als walgrachtsite mogelijk tot de late middeleeuwen. Na de zware vernietiging tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de indrukwekkende hoevesite in de jaren 1920 heropgebouwd. Het landhuis of 'kasteel' werd *à l'identique* naar vooroorlogs model herbouwd. De kwaliteitsvolle architectuur recreëert grotendeels het oude 17de-eeuwse of vroeg 18de-eeuwse volume met voutekamer en hooghuis. De leien daken en de 'ramen met kozijn' werden nu voor het hele landhuis gebruikt. De hoevegebouwen op het neerhof kregen daarentegen een nieuwe inplanting en vormgeving.

De monumentale site van de 'kasteelhoeve' bestaat uit:

- de erftoegang, de erfoprit en de aansluitende huisweides,
- de Sint-Annakapel bij de erftoegang, met datering 1930,
- het omwalde opperhof, met knobomen op de oevers van de omwalling,
- de brug over de omwalling met toegangspoort,
- het landhuis (heropgebouwd in 1923-1925),
- het hondenhok op het neerhof,
- de imposante stal- en schuurvleugel op het neerhof (heropgebouwd in 1920-1921).

In overeenstemming met de beoogde kasteelallure zijn de gebouwen met een representatieve functie (landhuis, brug met toegangspoort, kapel en erfpijlers, maar ook het hondenhok op het neerhof) opgetrokken in een baksteenarchitectuur met deels gerecupereerde gele baksteen en elementen in Artesische zandsteen. Deze gebouwen zijn meestal ook gevat onder leien daken. Ondanks de eenvoudiger materialen (rode wederopbouw baksteen en rode mechanische pannen) is de achterin gelegen stal- en schuurvleugel erg beeldbepalend vanaf de straat door het enorme volume, afgedekt met een zadeldak met wolfseinden. Zowel bij de stal- en schuurvleugel als bij het landhuis werd gebruik gemaakt van gestandaardiseerde deuren en vensters van de Dienst der Verwoeste Gewesten. Dit is niet verwonderlijk, gezien zowel Richard Acke als Hippolyte Steels bepaalde van deze bouwelementen ontwierpen voor de Bouwdienst.

1.3.1. De erftoegang, de erfoprit en de aansluitende huisweides

De lange erfoprit heeft voor het grootste deel een recht tracé, maar neemt op het neerhof een bocht naar de onderbreking in de omwalling, die aan de westzijde toegang geeft tot het opperhof. Op het primitief percelenplan (rond 1835) en kaarten uit het midden van de 19de eeuw ontbrak deze bocht nog. Hij was wel reeds duidelijk aanwezig op een Belgische luchtfoto van mei 1918 (**5.3., fig. 20-21**).

Bij de historische erfoprit sluit ten noorden en ten zuiden grasland aan. Deze eveneens op historische kaarten aangeduide weidepercelen zijn dicht bij de hoeve gelegen en kunnen getypeerd worden als huisweides. Ze zijn aan de straatzijde afgezet met een streekgebonden veekeringshaag. Midden deze laag geschoren haag markeren hekpijlers en hekken de toegang tot het erf. De geelbakstenen pijlers op vierkante basis zijn afgedekt met een natuur- of simillistenen deksteen met bolbekroning. De ruimte tussen de pijlers is ingevuld met een donker geschilderd gietijzeren vleugelhek met twee vleugels. De erfoprit

---

¹⁵¹ KA Brugge, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1973/6.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

is deels verhard met asfalt (naar de straat toe) en deels half verhard met kiezels. De zone tussen de straat en de erfpijlers en ook rondom de kapel is gekasseid.

1.3.2. De Sint-Annakapel bij de erftoegang

Als laatste element in de wederopbouwperiode werd de Sint-Annakapel gebouwd. Het sierlijke opschrift "19 HMA 30" boven het portaal duidt op de toewijding aan Heilige Moeder Anna en het bouwjaar.

De kapel in gele baksteen heeft een rechthoekige plattegrond. De smalle blinde zijgevels verbinden de brede straatgevel met portaal en de blinde achtergevel. De plint is uitgewerkt in Artesische zandsteen. Het steile zadeldak is gedekt met natuurleien en sierlijke blauw geglazuurde keramische nokpannen (zinken hanggoten). De puntgevels zijn uitgewerkt met aandaken en vlechtingen. De aandaken (bovenkanten bezet met leien) zetten aan op natuur- of simillistenen aanzetblokken. Aan de straatzijde dekken deze de steunberen af, aan de achterzijde de bakstenen schouderstukken.

Het brede steekboogportaal aan de straatzijde is geflankeerd door brede, schuinoplopende en asymmetrische steunberen (steunbeer links versneden met een tweede deksteen). De bakstenen strek zet aan op natuur- of simillistenen blokken. De puntgevel is uitgewerkt met een witstenen topstuk met gesculpteerd kruis. De natuurstenen dorpel van de deur ligt vrij hoog en vormt daardoor een lijn met de bovenkant van de plint. De geschilderde rechthoekige houten deur is met drie brede smeedijzeren hengsels (bewaard hang- en sluitwerk) versierd. De onderkant van de deur is horizontaal geleed. De twee vensters met glas-in-lood in de bovenkant zijn voorzien van horizontaal smeedijzeren traliewerk. Het boogveld boven de deur is in hout uitgewerkt (aansluitend bij het schrijnwerk van de deur) en voorzien van een sierlijk gesculpteerd monogram met zwart geschilderde letters: "19 HMA 30". De sierlijke uitwerking van de deur getuigt van een vakmanschap, waarin de hand van timmerman Victor Acke kan vermoed worden.

In het *interieur van de kapel* is de keramische vloer in rode Boomse tegeltjes bewaard.

1.3.3. Het omwalde opperhof - oevers afgezoomd met knotbomen

De locatie van het te herbouwen landhuis of 'kasteel' werd niet gewijzigd na de Eerste Wereldoorlog. Het omwalde opperhof gaat minstens terug tot de 17de eeuw, en mogelijk tot de late middeleeuwen. Het opperhof en de walgracht hebben een bijna rechthoekige vorm. Het opperhof heeft een oppervlakte van ongeveer 800m², met de wal erbij ongeveer 2100 m². Het reliëf van het opperhof loopt onregelmatig omhoog naar de muren van het landhuis (ophoging van één tot anderhalve meter tegenover het omliggende terrein, zie Digitaal Hoogtemodel, **5.3.**, **fig. 3**). Op de bakstenen stoepen rond het grootste deel van het huis (recente bestrating aan de noordzijde) en een kleine gekasseide strook na is het opperhof onverhard en ingezaaid met gras. Trapjes van enkele treden in de stoepen vangen het hoogteverschil ter hoogte van de kelder verdieping en naar de brug toe op. De stoepen zijn afgelijnd met natuurstenen boordstenen.

De oevers zijn afgeboord met oude knotbomen van wilg en populier. De walgracht is gemiddeld 10 tot 15m breed, met een brede halfronde zone ten zuidwesten. De diepte zou ongeveer 3m zijn.¹⁵² Aan de westzijde (naar de stal- en schuurvleugel toe) is de walgracht over ongeveer 12 meter onderbroken voor een toegang tot de "kook- & bakplaats" en de "keuken". Deze historische onderbreking is reeds aangeduid op de Ferrariskaart (1771-1778).

---

¹⁵² D'hondt 1981, 30.

1.3.4. De brug en de toegangspoort naar het omwalde landhuis

Het landhuis is ten zuiden toegankelijk via een brug met toegangspoort. Deze smalle geelbakstenen boogbrug verbindt het omwalde opperhof met de huisweides en het neerhof. De brede gebogen overwelling (steekboog) is aan beide zijden afgeboord met een strek van Artesische zandsteen. De borstwering van de brug loopt verder tot tegen het portaal van de "hall" van het landhuis, en ook een stukje op de zuidelijke oever. Aan beide zijden vertonen deze lage muren – afgedekt met een natuur- of simillistenen deksteen - een trechtersvormige verbreding. Bij de overgang van het water naar de oever (oostzijde, kant van het portaal) is de hoek tussen de brug en deze verbreding versterkt met een schuinoplopende bakstenen muurdam (5.3., fig. 51). De muurtjes verlagen trapsgewijs naar de huisweides toe. De oorspronkelijke bestrating van het brugdek is vandaag niet meer zichtbaar (deels gebetonneerd, deels overgroeid). Zoals de stoepen rond het huis bestaat deze mogelijk nog voor een deel uit baksteen.

Centraal op de brug is de toegangspoort in gele baksteen gebouwd. De rechthoekige poort, onder een geschilderde houten latei en kopse baksteenlaag, is gevat in een muur. Deze poortmuur is afgedekt met een klein zadeldak (nok evenwijdig met deze van de zuidvleugel van het landhuis) met dakoverstek op geschilderde houten modillons. De dakbedekking bestaat uit natuurleien en sierlijke blauw geglazuurde keramische nokpannen. Haaks op de poortmuur zijn brede schuinoplopende steunberen gesteld, die de sierlijke zijaanzichten van de brug en de poort mee bepalen. Centraal boven de bogen rijzen immers smalle puntgevels op. Boven het hoogste punt van de boog kraagt een liseen uit, die geflankeerd is door schuinoplopende steunberen. Boven de liseen is het geveltopje telkens voorzien van een sierlijk muuranker. De rechthoekige, geschilderde houten poort bestaat uit een opgeklampt kader met een geprofileerde beplanking en smeedijzeren hang- en sluitwerk, onder meer de sierlijke, brede hengsels.

1.3.5. Het omwalde landhuis

Voor de benoeming van de ruimtes wordt verwezen naar de termen die op het wederopbouwplan (blauwdruk met grondplan) gebruikt zijn (5.3., fig. 28): "hall", "woonkamer" of "chambre commune", "keuken" of "cuisine" en de "kook- & bakplaats" of "menage".¹⁵³ De "woonkamer" is eigenlijk de grote opkamer, wat er op wijst dat deze opkamer of 'beste kamer' bij de wederopbouw wel degelijk bedoeld was voor regelmatig gebruik. Bij de detailtekeningen is er echter sprake van de "voutekamer" (5.3., fig. 44-45).¹⁵⁴ Daarom zijn de termen "woonkamer" en "voutekamer" hieronder inwisselbaar.

Het landhuis of 'kasteel' is heropgebouwd op de vooroorlogse grondvesten, en bewaart de vooroorlogse plattegrond van een omgekeerde T. De zuidvleugel bestaat uit de "hall" (ten zuidwesten – via de brug en de poort in verbinding met de huisweides en het neerhof) en in het verlengde daarvan de hogere "woon-" of "voutekamer" (ten zuidoosten). Ten noorden van en haaks op de zuidvleugel (grotendeels ter hoogte van de "woonkamer") sluit de lagere noordvleugel aan. De noordvleugel omvat de "kook- & bakplaats" (ten noorden) en de "keuken" (ten zuiden).

Het architectuurontwerp van het landhuis en het ontwerp van het interieur vormen één concept. Hierbij werd er naar gestreefd om de architectuur en de sfeer van het vernietigde landhuis te herscheppen. Bij het interieur bestond er een belangrijke samenwerking tussen architect Richard Acke en zijn broer timmerman Victor Acke.

---

¹⁵³ Verder is er ten noorden van de "kook- & bakplaats" nog een "bergplaats" en een plaats voor "klein gerief". In het archief van de DVG steekt een opmetingsplan van de "nog bestaande vensterramen". ARA Brussel, DVG, 6571 (blauwdrukken).

¹⁵⁴ SA Ieper, dossier F18/6/2.

Exterieur

Materiaalgebruik en uitwerking van gevels en daken

Het landhuis is opgetrokken in gele baksteenbouw in staand verband. De baksteen is deels gerecupereerd van het vooroorlogse gebouw. Er zijn verschillende formaten. Het meest komt het formaat 21,5 x 10 (x 5)cm¹⁵⁵ voor, doch in verschillende diktes. In de zijgevels van de zuidvleugel ("hall" en "woon-" of "voutekamer") komt ook een groter formaat voor: 26,5 x 12,5 x 6,5 cm. Profielbaksteen voor het accentueren van de muuropeningen, Artesische zandsteen voor de plint (en deels ook voor hoekstenen) en natuur- of simillisteen voor kruisvensters en kraag- en dekstenen dragen bij tot de sierlijkheid en de statigheid van het gebouw. Samen met de muurankers – deels met geometrisch siermotief – geleden de geprofileerde kraagstenen (bij de dakvensters in profielbaksteen) en dito dekstenen de tuitgevels. De zadeldaken in blauwe natuurleien zijn afgelijnd met een dakoverstek op geschilderde houten modillons en sierlijke blauw geglazuurde keramische nokpannen.

Met uitzondering van twee stenen kruisvensters zijn de vensters ingevuld met geschilderde houten 'ramen met kozijn'.¹⁵⁶ De rechthoekige kruiskozijnen, bolkozijnen (tweelichten), enkelvoudige kozijnen, luiken en deuren (oorspronkelijk of in een aantal gevallen hersteld naar oud model) beantwoorden aan de standaardtypes FA2, FB2 en FC1 die door Acke ontwikkeld werden voor de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten (5.3., fig. 66). Hoewel het wederopbouwplan bij alle vensters kleine roede-verdeling voorzag, werd deze bij de stenen kruisvensters ("hall" en "woonkamer") weggelaten. Voor de gelijkvormigheid kregen de houten kruisvensters in deze vleugel evenmin kleine roede-verdeling. Anders dan de meeste houten vensters werden de stenen vensters ook niet van luiken voorzien. Sporen van luikduimen (waarin de luiken haken) en luikvasthouders (ook luikwervel of -klem genoemd) ontbreken dan ook. De meeste houten kozijnen - met uitzondering van de dakvensters en deze in de westgevel van de "kook- & bakplaats" en "keuken" - hadden daarentegen oorspronkelijk luiken (bij kruiskozijnen enkel de benedenvakken), en meestal zijn deze ook nog bewaard. Zo niet zijn er sporen zoals gietijzeren luikduimen of dito luikvasthouders in de muren.¹⁵⁷ Kenmerkend voor 'ramen met kozijn' steken de luikduimen in de zware kaders van het houtwerk. De in het metselwerk verankerde luikvasthouders zijn uitgewerkt met een scharnierende klem in de vorm van een buste van een mannetje. Bij de 'Kasteelhoeve' zijn er twee types: een mannetje met een platte pet of baret en eentje met pruik (?) en baard. De luiken hebben een geprofileerd opgeklampt kader met beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk, onder meer de sierlijke smeedijzeren hengsels (5.3., fig. 49).

Volumespel en uitgekiende zichten:

De baksteenarchitectuur van het landhuis is gericht op uitgekiende zichten. Het volumespel van hogere en lagere zadeldaken (hoofddaken, maar ook dakvensters), haaks op elkaar of in elkaars verlengde, speelt daarbij een belangrijke rol. Het hoogste zadeldak is dit van de "voutekamer", die daarmee verwijst naar het vooroorlogse hooghuis. Ook de jaarsteen "1702" in de zijgevel van de "voutekamer" verwijst naar dit vroegere volume. De zadeldaken worden geaccentueerd door tuitgevels met aandaken (bovenkanten bezet met leien), schouderstukken en vlechtingen, en door schoorstenen met uitkragende banden aan de bovenzijde. In de zuidelijke langsgevels (zuidvleugel met "hall" en hogere "woonkamer") loopt de getrapte plaatsing van de muuropeningen – beperkt in aantal - evenwijdig met de dakoverstekken, en versterkt ze zo het volumespel. De hoogte van de

¹⁵⁵ Lengte van de strek x breedte van de kop x dikte van de baksteen.

¹⁵⁶ Deze term voor kozijnconstructies is gebaseerd op de vierde plaat van standaarddeuren, -vensters, -luiken en -poorten uit het *Handboek van den Dienst der Verwoeste Gewesten* (1920): "Modellen van ramen met kozijn". S.N. 1920a.

¹⁵⁷ Joost de Vree: *Luikwervel* [online] <https://www.joostdevree.nl> (geraadpleegd op 18.04.2020).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

muuropeningen of van de boogvelden wordt grosso modo ook aangehouden in de meer opengewerkte zijgevels met tuitgevels.

Zuidvleugel met "hall" en "woon-" of "voutekamer":

De zuidvleugel met "hall" en hogere "woon-" of "voutekamer" is als meest representatieve vleugel het sierlijkst uitgewerkt. Een tussentuitgevel met vlechtingen en bekronende schoorsteen markeert de overgang van de "hall" naar de "woon-" of "voutekamer" onder hoger zadeldak. De aandaken van deze gevel lopen verder als lisenen op de schoorsteen. Houten gootlijsten (bakgoten) op geprofileerde modillons markeren in de zuidelijke langsgevels het hoogteverschil van de daken.

De **zuidelijke langsgevels** van deze vleugel hebben een meer gesloten en kasteelallure, dat in overeenstemming is met de brug met toegangspoort. Er zijn minder muuropeningen en ook geen dakvensters. De muuropeningen zijn hier (evenals in de westelijke zijgevel van de "hall", begane grond) tudorboogvormig uitgewerkt of verdiept in tudorboognissen. Deze tudorbogen onder strek zijn afgelijnd in sierlijke profielbaksteen. De **zuidelijke langsgevel van de "hall"** is uitgewerkt met het portaal links – uitgevend op de toegangspoort - en rechts daarvan een hoger geplaatst kruisvenster. Het boogveld van dit venster komt bijna tot onder de kroonlijst. Het tudorboogportaal is ingevuld met een houten vleugelpoort met twee opgeklampte vleugels met geprofileerde beplanking. De dorpel van het portaal is uitgewerkt in rode baksteen (5.3., fig. 50). Een sierlijk gesculpteerde makelaar met geleding en topstuk geeft het midden van de poort aan. Smeedijzeren spijkers met sierlijke kop bakenen in diverse motieven vijf horizontale banden af. Ook de dito hengsels zijn bewaard. Het kruisvenster is opgebouwd uit simili- of natuurstenen elementen: de vlak in het muurvlak geplaatste dorpel, het samengestelde kruis en de latei. Daarin is een geschilderd kruisvormig houten raam zonder roede-verdeling geplaatst. Het tudorbogig boogveld is ingevuld in baksteen met twee getoogde ontlastingsbogen.

De **zuidelijke langsgevel van de "woon-" of "voutekamer"** is iets langer dan deze van de "hall". Het centrale kruisvenster is geflankeerd door twee zijdelingse keldervensters. Het kruisvenster is vergelijkbaar met dit in de "hall", maar is hoger geplaatst (zowel de dorpel als het boogveld zetten hoger aan). Geschilderde houten 'ramen met kozijn' met metalen diefijzers en gelede roede-verdeling vullen de keldervensters in. Het brede bolkozijn links is verdiept in een korfboognis, het smalle kozijn rechts in een getoogde nis, telkens onder strek. De dorpels in Artesische zandsteen sluiten aan bij de dito plint.

De **westelijke zijgevel van de "hall"** is uitgewerkt als tuitgevel met vlechtingen. De begane grond is opengewerkt met een houten kruisvenster (hersteld naar oud model - historisch correct zonder roede-verdeling), geplaatst op een bakstenen afzaat en verdiept in een tudorboognis in profielbaksteen. De benedenvakken van het venster zijn beluikt. De gietijzeren luikduimen zijn ingewerkt in het houtwerk van de kozijnen. De dito luikvasthouders met mannetje zijn verankerd in het metselwerk. Ook in de zolder steekt een houten kruisvenster (hersteld naar oud model - historisch correct zonder roede-verdeling), geplaatst op een bakstenen afzaat en verdiept in een steekboognis. De luiken van de benedenvakken zijn niet bewaard. De deels bewaarde gietijzeren luikvasthouders met mannetje in het metselwerk wijzen – evenals het wederopbouwplan (5.3., fig. 32) - wel op de vroegere aanwezigheid van luiken.

De sterk opengewerkte **oostelijke zijgevel van de "woon-" of "voutekamer"** is opgevat als tuitgevel met vlechtingen. Het getoogde keldervenster onder strek en kopse laag is ingevuld met een geschilderd houten luik. De onderdorpel in Artesische zandsteen sluit aan bij de dito plint. De overgang van de kelder naar de "woon-" of "voutekamer" wordt gemarkeerd door een natuur- of simillisten geprofileerde waterlijst. De "voutekamer" is opengewerkt door twee vensters, de zolder door één. Deze houten kruiskozijnen (oorspronkelijk houtwerk, geen roede-verdeling) met gietijzeren luikduimen

in de benedenvakken zijn geplaatst op een bakstenen afzaat en verdiept in een getoogde nis onder strek. De luiken en de gietijzeren luikvasthouders met mannetje (in het metselwerk verankerd) van de benedenvakken zijn enkel bewaard ter hoogte van de "voutekamer". De bewaarde luikduimen wijzen er samen met het wederopbouwplan (blauwdruk, 5.3., fig. 41) en een oude foto (fig. 48) op dat ook het zoldervenster oorspronkelijk beluikt was. Deze luiken zijn bewaard, maar waren eind 2019 gedemonteerd voor schilderwerken. Onder het tuitstuk bevindt zich een opvallend sieranker met geometrisch motief. Onder het zoldervenster is de natuur- of simillistenen, rechthoekige jaarsteen met jaartal "1702" ingemetseld.

De **noordelijke langsgewel van de "hall"** (gericht naar de westelijke langsgewel van de noordvleugel) is uitgewerkt met een brede vensterpartij, bestaande uit twee houten kruiskozijnen met zware middenstijl (hersteld naar oud model – historisch correct is er geen kleine roede-verdeling). Twee oude opgeklampte luiken met geprofileerd kader (of klampen) en beplanking zijn bewaard voor de uiterste benedenvakken (5.3., fig. 49). Bij het rechter luik is een luikvasthouder met mannetje in de muur verankerd. Deze vensterpartij is gevat in een brede korfboognis. Per kruisvenster is het bakstenen boogveld voorzien van een getoogde ontlastingsboog. Daarboven is de dakoverstek op modillons (met zinken hanggoot) onderbroken door een breed dakvenster met tuitgevel en vlechtingen. Het houten bolkozijn (hersteld naar oud model – historisch correct zonder kleine roede-verdeling) in het dakvenster is geplaatst op een bakstenen afzaat en verdiept in een tudorboognis.

De **noordelijke langsgewel van de "woonkamer"** gaat grotendeels schuil achter de aansluiting van de haakse noordvleugel. De buitenmuur die wel zichtbaar is (gericht naar de oostelijke langsgewel van de noordvleugel) is blind. De smalle dakoverstek rust op houten modillons.

Haakse noordvleugel met sobere "kook- & bakplaats" en "keuken":

De "kook- & bakplaats" en de "keuken" zijn gevat onder hetzelfde zadeldak. De **westelijke langsgewel(s)** is (zijn) slechts opengewerkt door twee muuropeningen onder strek. Aan de deur van de "kook- & bakplaats" (links/ ten noorden) is een klein houten kozijnvenster gekoppeld, aan de iets hogere deur van de "keuken" (rechts/ ten zuiden) een bolkozijn. De naar elkaar gerichte venstertjes zijn geplaatst op bakstenen afzaat en hadden nooit luiken. Het geschilderde houtwerk is hersteld naar oud model, inclusief de kleine roede-verdeling. Twee dakvensters, telkens boven de vensters, onderbreken de licht geknikte dakoverstek op houten modillons. De dakvensters zijn ingevuld met houten bolkozijnen op bakstenen afzaat en onder strek. De kozijnen zijn hersteld naar oud model, inclusief de kleine roede-verdeling.

De **noordelijke zijgevel** is opgevat als tuitgevel met vlechtingen. De kraagstenen van de tuitgevel zetten links (bij de oostelijke langsgewel) hoger aan dan rechts (bij de westelijke langsgewel). Op een houten deur (vernieuwd naar oud model) onder strek na is deze gevel blind.

Omdat de "kook- & bakplaats" hier iets smaller is dan de "keuken", vertonen de **oostelijke langsgewels** een getrappt grondplan. In de oksel tussen beide ruimtes wijst de lage uitbuiking onder leien lessenaarsdakje op de bakoven in de "kook- & bakplaats". Dat het oorspronkelijke houtwerk in deze gewels bewaard is, is af te lezen aan de zwaardere geprofileerde houten kozijnen met houten toognagels en ook aan de roede-verdeling. Tevens zijn de oude opgeklampte luiken met geprofileerd kader en beplanking bewaard. Links, in de oksel met de zuidvleugel, is de "keuken" opengewerkt door een hoog geplaatst vierkant venstertje op bakstenen afzaat en onder strek. Dit houten kozijnvenstertje met kleine roede-verdeling is beluikt. Het grote venster rechts hiervan, geplaatst op bakstenen afzaat en verdiept in een steekboognis onder strek, is ingevuld met een houten kruiskozijn met kleine roede-verdeling en beluikte benedenvakken. Daarboven steekt het dakvenster met tuitgevel en vlechtingen. Het is ingevuld met een houten bolkozijn met kleine roede-verdeling op bakstenen afzaat en onder strek. Rechts van de bakoven is de "kook- &

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

bakplaats" voorzien van een houten kruisvenster - identiek aan dat van de "*keuken*" – en een klein rechthoekig venstertje op bakstenen afzaat en onder strek. Dit houten kozijnvenstertje met kleine roedeverdeling bewaart luikduimen in het houtwerk (luik gedemonteerd). Het dak heeft bij de oostelijke langsgevens nauwelijks overstek en ook geen modillons (zinken hanggoot direct op de muur). Door het getrapte grondplan komt de dakoverstek van de "*keuken*" iets lager dan deze van de "*kook- & bakplaats*".

Interieur

Sierlijk uitgewerkte "hall" en de hogere "woon-" of "voutekamer" – representatief karakter:

Vanaf de brug met toegangspoort verschaft het tudorboogportaal toegang tot de "**hall**" (westelijk deel van de zuidvleugel). Ook aan de binnenzijde is deze vleugel deur met opgeklampt kader, beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk sierlijk uitgewerkt (donkere kleurstelling). De aandacht wordt getrokken op de balkenzoldering met sierlijke moerbalk (donker gevernist), de statige brede schouw en de keramische vloer van geschrant gelegde rode Boomse tegels.

De geprofileerde moerbalk (onder meer geprofileerde hoeken) – in het midden van de zoldering - is aan beide zijden voorzien van een balkslof, eindigend op houtsnijwerk in de vorm van een smal bladmotief (kopie van een balk uit het vooroorlogse landhuis). Verder bestaat de samengestelde zoldering uit kinderbalken, schouwvelling en plankenvloeren. Tegen de scheidingmuur met de "*woon-*" of "*voutekamer*" is de brede schouw opgesteld, verwijzend naar gotische schouwen. De schouwwangen zijn uitgewerkt in gele baksteen van groot formaat (27,5 x 13 x 6,5 cm). Productiesporen uit de wederopbouwperiode (parallele schraaplijnen in de lengte van de baksteen) wijzen er op dat de bakstenen toen gebakken zijn volgens een middeleeuws formaat. De schouwmond is ingevuld met gesinterde Boomse klompjes (donkere baksteentjes van klein formaat). Op de bovenaan uitkragende schouwwangen rusten geprofileerde houten consoles en de geprofileerde schouwbalk (onder meer geprofileerde hoeken, donker gevernist). Doordat deze balk uitgewerkt is met drie gesculpteerde medaillons, kan men vermoeden dat het net als de moerbalken een kopie is van een schouwbalk uit het vooroorlogse landhuis. Het centrale medaillon met buste van een engel die een schild vasthoudt, is geflankeerd door medaillons met bloemmotieven. De engelenvleugels en de bloemenharten hebben een gewafeld patroon. De bepleisterde schouwboezem behoudt de breedte van de schouwbalk tot aan het plafond.

Een houten trapje rechts van de schouw leidt naar de "*voutekamer*". De sierlijke vormgeving van deze trap met trappaal, trapwang en trapeuning met balusters en ook de donker geverniste kleurstelling zijn dezelfde als bij de trap in de "*keuken*" (zie verder). Een houten paneeldeur in een geprofileerde deuromlijsting (donker gevernist) geeft toegang tot de "*voutekamer*". Ze is onderverdeeld in acht vierkante vakken, en bewaart het oorspronkelijke hang- en sluitwerk. Eenzelfde type deur geeft vanaf het bordes van de trap in de keuken toegang tot de "*voutekamer*".

De "**woon-**" of "**voutekamer**" is zowel vanuit de "*keuken*" in de haakse noordvleugel (vanaf het bordes van de trap) als vanuit de "*hall*" bereikbaar. Deze ruimte vertoont hetzelfde sierlijke karakter als de "*hall*": de samengestelde balkenlagen met twee moerbalken (kopie van balken uit het vooroorlogse landhuis), kinderbalken, schouwvelling en plankenvloeren (donker gevernist), de statige brede schouw en de keramische vloer van geschrant gelegde rode Boomse tegels. De geprofileerde moerbalken (onder meer geprofileerde hoeken) zijn aan beide zijden voorzien van balksloffen. Deze sloffen eindigen op sierlijk houtsnijwerk: een rozetmotief met suggestie van een draaiende bloem (aan de schouwzijde) en een roostermotief (aan de andere zijde). Rechts van de schouw is de zoldering onderbroken door de onderkant van de zoldertrap. Tegen de scheidingmuur met de "*hall*" is de brede schouw opgesteld. De barokke houten schouwwangen met voluten dragen geprofileerde consoles, waarop de schouwbalk rust. De schouwbalk is centraal uitgewerkt met een rechthoekige lijst met houtsnijwerk: een banderol met daarrond vegetale motieven (donker gevernist). De schouwmond is ingevuld

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

met gesinterde Boomse klompjes. De bepleisterde schouwboezem behoudt de breedte van de schouw balk tot aan het plafond.

Haakse noordvleugel - "kook- & bakplaats" en "keuken" met nutskarakter:

Gemeenschappelijke elementen in de **noordvleugel** vormen de voor de wederopbouwperiode kenmerkende cementtegelvloer in een patroon van gele en zwarte tegels. Beide ruimtes hebben ook een eenvoudig gepleisterd plafond. Ook bewaren de kozijnvensters in de oostelijke langsgevels het oorspronkelijke hang- en sluitwerk met houten klemslotjes.

De "**kook- & bakplaats**" (ten noorden) vormt een vrij kleine ruimte, te meer daar de noordzijde ingenomen wordt door een berg- en sanitaire ruimte. Tegen de scheidingsmuur met de "**keuken**" vormen de brede schouw en de bakoven beeldbepalende elementen. De bakstenen schouwmond, schouwwangen en de bij de linker schouwwang aansluitende vierkante uitbouw van de bakoven zijn mogelijk in de tweede helft van de 20ste eeuw hermetseeld of voorzien van een voorzetsteen. Het rode baksteentype en het ontbreken van een uitkraging bij de wangen is immers atypisch voor de wederopbouwperiode. De noordzijde van de bakoven is bijkomend recent bezet met tegeltjes. Ook de houten schouw balk lijkt uit de tweede helft van de 20ste eeuw te dateren. De bepleisterde schouwboezem daarboven loopt taps toe naar het plafond. Wel bewaart de bakoven in de linker schouwwang het gietijzeren luik en daaronder een rechthoekige nis voor hout. De bakstenen uitbouw met bakoven is echter in zijn geheel zodanig verbouwd dat er geen erfgoedwaarde meer aan toegekend kan worden.

Rechts van de schouw leidt een geschilderde houten deur naar de "**keuken**". Deze brede opgeklampte deur met geprofileerde planken en ijzeren hang- en sluitwerk is gevat in een geprofileerde omlijsting. Een gelijkaardige deur leidt vanuit de "**keuken**" naar de "**hall**". In de "**keuken**" vormen de schouw en de trap beeldbepalende elementen. De brede schouw bevindt zich tegen de scheidingsmuur met de "**kook- & bakplaats**". De schouwmond met vooruitspringend muurvlak en de schouwwangen met getrapte uitkraging aan de bovenzijde behielden hun oorspronkelijke vorm. De schouwmond en -wangen werden later bezet werd baksteenstrips (zonder erfgoedwaarde) en er kwam een recentere schouw balk (zonder erfgoedwaarde). De bepleisterde schouwboezem daarboven loopt taps toe naar het plafond.

Aan de andere zijde van de "**keuken**", tegen de scheidingsmuur met de zuidvleugel, is de imposante houten kwartslagtrap gebouwd. Via een bordes met plankenvloer leidt de trap naar de "**voutekamer**", en verder naar de zolder. Deze vermoedelijk eiken trap is donker gevernist. Onder meer de verbindingen met houten toognagels en het houtsnijwerk getuigen van een vakmanschap, waarin de hand van timmerman Victor Acke kan vermoed worden. De houten treden en stootborden zetten verder op de eerste trede in gesinterde baksteen. De sierlijk gesculpteerde hoofdtrappaal is verankerd in de eerste trede. Deze paal met afwisseling van vierkante en ronde stukken is bekroond met een bol. Daarnaast zijn er nog twee langere palen die de verbinding maken tussen vloer- en plafondniveau, en deels zolderniveau. Ter hoogte van een verbreding of versmalling zijn ze uitgewerkt met een consolevormige profilering. De sierlijke leuning bestaat uit balusters en handgrepen, die sierlijk uitgewerkt zijn met gleuven. De trapwangen- of bomen (brede planken, parallel met de leuning) zijn voorzien van een geometrisch motief van metalen spijkerkoppen. Het trapgat is onder de trapwangen afgezet met een houten wand met panelen (onderaan), een beglazing van in het lood gezet gehamerd glas (door roeden onderverdeeld in zes vierkanten, midden) en een geprofileerde beplanking (links van en boven het glas). In de korte zijde steekt de kelderdeur. Boven deze paneeldeur met ijzeren hang- en sluitwerk wordt de geprofileerde beplanking herhaald.

Een stenen trap onder de houten kwartslagtrap leidt naar de **kelders** onder de "**voutekamer**". Tussen het trapgat en de westelijke kelder is er een opgeklampte deur met bewaard hang- en sluitwerk. De kelders zijn overkluisd door twee bakstenen tongewelven

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

(nok haaks op deze van de "*voutekamer*") en gaan mogelijk terug op het landhuis uit de 17de of de vroege 18de eeuw. De gewelven zijn gepleisterd en witgekalkt. In de wanden zijn de keldervensters uitgespaard met schuine dagkanten en vensterbanken. De vloer en de vensterbanken zijn gelegd in rode keramische Boomse tegels. In de oostelijke kelder is het kelderluik (oostelijke zijgevel) uitgespaard in de aanzet van het gewelf.

De zolders:

De gordingenkappen rusten op driehoekspanten. Enkel de kromstijlen, de spantbalken en de schoren zijn zichtbaar. De verbindingen zijn verstevigd met houten toognagels. Een houten trapje met leuning maakt de verbinding tussen de zolder boven de "*voutekamer*" en deze boven de noordvleugel. De zolders zijn voorzien van plankenvloeren. De kozijnvensters van het dakvenster boven de "*keuken*" (oostelijke langsgewelf) en van de zolder boven de "*voutekamer*" bewaren het oorspronkelijke hang- en sluitwerk met houten klemslotje.

1.3.6. Het hondenhok op het neerhof

Op het deels verharde erf, ten noordwesten van de omwalling (tussen de recente garage onder zadeldak en de recente loodsen, zonder erfgoedwaarde), werd in de wederopbouwperiode het bakstenen hondenhok gebouwd. Door de tuitgevels met aandaken en vlechtingen verwijst het lage gebouwtje op rechthoekige plattegrond architecturaal zowel naar het landhuis als naar de kapel. Net zoals bij het landhuis zijn de schouder- en topstukken afgedekt door geprofileerde natuur- of simillistenen dekstenen. Het zadeldakje is gecementeerd. Het getoogde deurtje is gevat onder een strek.

1.3.7. Regionalistische stal- en schuurvleugel met moderne stalinrichting

Het neerhof wordt ten westen afgesloten door de imposante stal- en schuurvleugel van ongeveer 31 meter op 12 meter, gevat onder een zadeldak met wolfseinden. De typologie van dit hoevegebouw van 1920-1921 is zowel voor de praktische uitwerking als voor de regionalistische vormgeving schatplichtig aan het modelboek *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre* van Ronse en Raison (1918).

Het grootste deel van de stal- en schuurvleugel werd ingenomen door de koestal. Deze stal beantwoordt duidelijk aan het staltype van de "*Hollandse koestal*", een staltype dat door Ronse en Raison werd gepropageerd voor een grote veestapel. Hierbij werd de centrale voedergang aan beide zijden geflankeerd door de voederbakken en de staanplaatsen van de koeien, en ter hoogte van de uiterste stalmuren liep er telkens een mestgang. Omdat het gebouw in Beerst de doorsnee breedte van vooroorlogse stallen en ook van de meeste wederopbouwstallen (ongeveer 8 meter, **5.3., fig. 63, 65**) met 4 meter overschrijdt, kon men er de koeien 'dwars' op de langs- of buitengevels stallen. De centrale voedergang en de zijdelingse mestgangen waren toegankelijk vanuit drie staldeuren in de linker of zuidelijke zijgevel. De centrale staldeur gaf toegang tot de vroegere "*loofstal*", waarin voedergewassen zoals bieten en rapen bewaard werden.¹⁵⁸ Deze 'stal' zat ingeklemd tussen de overdekte werkruimtes, die uitgespaard zijn in de hoeken van de zijgevel en de langsgewelven. De centrale deur van de "*loofstal*" is op de geveluiteinden geflankeerd door de smalle toegangen tot de overdekte werkruimtes (brede toegang in langsgewelven). In deze overdekte ruimtes is er telkens een staldeur in de smalle zijde (parallel met de zijgevel). De centrale staldeur stond via de "*loofstal*" in verbinding met de centrale voedergang, en de zijdelingse staldeuren gaven toegang tot de mestgangen. Niet toevallig bevond ook de open mestvaalt zich aan de zuidzijde van de stal (zeker nog in 2005).¹⁵⁹ Tegen de erfgevel van de koestal staat er nog een dubbele stenen voederbak, afkomstig uit de stal (**5.3., fig. 66**)

¹⁵⁸ Devos, Ryckeboer & Van Keymeulen 1985, 442-443.

¹⁵⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed, 2005, plaatsbezoek in het kader van de geografische inventarisatie van Groot-Diksmuide.

De vroegere voederkeuken, ten noordwesten van de koestal en de paardenstal, is afleesbaar aan het grotere raam, rechts van de schuurpoort in de achtergevel. Blijkens een luchtfoto (5.3., fig. 74) was hier oorspronkelijk ook een schoorsteen.

De verzorgde baksteenarchitectuur met steunberen, rechthoekige muuropeningen onder strek en korfbogige schuurpoorten getuigt van een regionalistische vormgeving. Deze traditionele elementen worden evenwel gecombineerd met het gebruik van gewapend beton voor het interieur van de stallen en in mindere mate het exterieur (de betonnen latei van de overdekte werkruimtes in de erfgevel en de achtergevel). Ook voor het dak met wolfseinden vond architect Steels mogelijk inspiratie bij enkele typemodellen van hoeves in het modelboek van Ronse en Raison (5.3., fig. 63).¹⁶⁰

Exterieur

De verankerde, voornamelijk rode baksteenbouw is opgetrokken op een gecementeerde plint. Het grootste deel van het gebouw wordt ingenomen door de ruime koestal met een overspanning van de ene (erfgevel) naar de andere langsgevel (achtergevel). De langse erfgevel is naar het oosten gericht en draagt met zijn twaalf traveeën (tien staltraveeën en twee bredere schuurtraveeën) bij tot de monumentaliteit van het gebouw vanaf de straatzijde. Ook de breedte van de zijgevels verduidelijkt de omvang van het gebouw, dat gevat is onder een imposant zadeldak met wolfseinden of wolfsdak.

Het dak is gedekt in rode mechanische pannen, en slechts onderbroken door twee dakvensters of -kapellen aan de erfzijde. Blijkens een luchtfoto (5.3., fig. 73) was er oorspronkelijk ook in het dakvlak achteraan minstens één dakkapel. Wellicht omwille van praktische redenen (werken in het droge) kraagt de licht geknikte dakoverstek breed over ter hoogte van de langsgevels van de stallen. Deze overstekken rusten op houten modillons van bijna 1 meter. Met uitzondering van de uitsparingen in de gevels met overdekte werkruimtes (linker travee van de erfgevel, rechter travee van de achtergevel) schragen forse korbelen deze modillons. Ter hoogte van de korfbogige schuurpoorten en de aansluitende eindtravee is de dakoverstek echter smaller. Hij rust hier op kortere houten modillons, zonder overbodige korbelen. Het houtwerk van geprofileerde modillons en korbelen is groen geschilderd. Ter hoogte van de derde staltravee (erfgevel) is de brede dakoverstek onderbroken door een dakvenster met puntgevel. Het baksteenmetselwerk van dit dakvenster wijst mogelijk op een afwijking van het (niet teruggevonden) bouwplan. De rechthoekige laaddeur met bovenlicht daarvan sluit wel aan bij de typologie van de staldeuren. Deze laaddeur geeft toegang tot de grote zolder. Ter hoogte van de negende travee steekt een dakkapel onder sleepdak en zijkanten bekleed in rode keramische of kunsttichelen. Deze dakkapel is ingevuld met een groen geschilderd houten bolkozijn met kleine roedeverdeling.

De langsgevels (erf- en achtergevel) zijn opengewerkt door rechthoekige muuropeningen en de korfbogige schuurpoorten. De overdekte (werk)ruimtes in de erfgevel en de achtergevel worden gekenmerkt door een brede rechthoekige muuropening onder betonnen latei. Daarachter is er een ruimte met verdiepte muren en een betonnen gewelf. Vanuit de linker zijgevel (zuidgevel) zijn deze ruimtes ook toegankelijk via een smalle rechthoekige muuropening onder strek (lager dan de betonnen latei). De erfgevel telt zeven stalvensters en drie staldeuren. Bijkomend is er een staldeur in de overdekte werkruimte, gevat onder een betonnen latei. De overige stalvensters en -deuren zijn gevat onder een baksteenstrek. De stalvensters zijn geplaatst op een bakstenen afzaat. De grootte van de vensters geeft het type van stal of ruimte aan: de hogere vensters links geven de koestal aan, de minder hoge vensters rechts geven onder meer de paardenstal aan. Het groen- en witgeschilderde houtwerk is bewaard of hersteld naar oud model. De

---

¹⁶⁰ Meer bepaald de typemodellen voor een hoeve-exploitatie van 18 en 30 ha, evenwel met een U-vormige configuratie van vrijstaande bestanddelen huis, stallen en schuur. Ronse & Raison 1918, deel 2, 91-100, 120-133.

stalvensters hebben een gelede roedeverdeling. Bij de grote stalvensters is er bijkomend een middendorpel. Een deel van de vensters waren oorspronkelijk kantelramen met de bedoeling om de stal op een goede manier te verluchten. Ze beantwoorden gedeeltelijk aan het standaardtype FF1 of FF2 dat door Steels ontwikkeld werd voor de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten (5.3., fig. 68-70). De staldeuren bestaan uit een opgeklampt kader met beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk, waarboven er een geled bovenlicht is. Ze beantwoorden aan het standaardtype PB2 van de Bouwdienst (5.3., fig. 71-72). De bovenkant van de deuren is voorzien van een openklapbaar luik. In de achtergevel zijn de stalvensters en -deuren gevat onder een bakstenen strek en geplaatst op een dito afzaat. De invulling van deuren en vensters is daar recent vernieuwd. Het grotere venster rechts van de schuurpoort wijst op de voederkeuken. Evenmin is hier de achteruitspringende muur van de overdekte werkruimte intact door de inbreng van een koelruimte.

In de linker zijgevel steekt centraal een rechthoekige staldeur onder strek (met nieuwe invulling van de staldeur). Deze wordt aan de geveluiteinden geflankeerd door lagere muuropeningen onder strek (links met recente schuifdeur). Deze geven vanaf de zijgevel toegang tot de overdekte werkruimtes. In het gevelveld onder het wolfseind is er een rechthoekig laadvenster (met nieuwe invulling) en een venster onder strek (met enkel kader). Dit venster geeft de plaats van een vroegere slaapruijnte voor een stalknecht op zolder aan.

De schuurpoorten zijn aan de buitenzijde korfbogig afgeboord. De groen geschilderde houten poorten bestaan uit twee naar binnen opendraaiende vleugels met opgeklampte kaders, beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk. De schuurpoort in de erfgevel heeft een klinket in de linker vleugel.¹⁶¹ In de travee rechts (erfgevel) en links (achtergevel) van de schuurpoorten zijn er verticale verluchtingsgleuven: drie tegen het maaiveld en twee onder de dakoverstek. In de blinde rechter zijgevel zijn er enkel verluchtingsgleuven onder het wolfseind. Aan de erfzijde is een smalle kasseistrook deels bewaard voor de schuurpoort en de travee rechts daarvan.

Schuinoplopende steunberen markeren de baksteenarchitectuur. Er zijn telkens twee steunberen ter hoogte van de uiterste traveeën van de langsgevels: de zuidelijke travee met de overdekte werkruimte en de noordelijke travee naast de schuurdoornit (aardappelkelder en tas). Ook de uiteinden van de zijgevels worden gekenmerkt door steunberen, waardoor de steunberen haaks op elkaar gesteld zijn. De steunberen tegen de rechter of noordelijke zijgevel zijn echter grotendeels verwijderd ten gevolge van de (intussen afgebroken) latere aanbouw onder lessenaarsdak.

Interieur

In het interieur zijn de stal-, schuur- en opslagfunctie nog afleesbaar. De vroegere koestal is gedeeltelijk omgebouwd tot hoefwinkel. Hierbij werden enkele muren (zonder erfgoedwaarde) ingebracht, terwijl de stallen zich oorspronkelijk uitstrekten over de volledige breedte van het gebouw. De overspanning met betonnen gewelven, rustend op dito balken en pijlers bleef hierbij bewaard. Zo vertoont de winkelruimte een gewelf met haaks op elkaar gestelde betonnen balken. Bij de kruisingen rusten deze op betonnen pijlers. Bij deze aansluitingen zijn de balken voorzien van korte, schuine consoles. De grootste ruimte ten oosten van deze pijlers (zijde erfgevel) geeft de vroegere staanplaatsen van de koeien, en vermoedelijk ook de voedergang aan. De kleinere ruimte, ten westen van deze pijlers geeft de vroegere centrale mestgang aan. De pijlers aan de westzijde van de mestgang zijn ingewerkt in de later ingebrachte muur. De consoles van de balken naar deze consoles toe zijn wel nog zichtbaar.

---

¹⁶¹ Een klinket of winket is een kleinere deur met hoge boord in een poortvleugel, zodat men in en uit kan zonder de grote poort te openen.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

De schuurpoorten – met korfbogige poortomlijsting aan de buitenzijde – zijn aan de binnenkant rechthoekig uitgewerkt en gevat onder een betonnen latei. De poorten met opgeklampt kader, beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk draaien naar binnen open. De poorten geven toegang tot de poortdoorrit en de dorsvloer. Rechts of ten noorden van de poortdoorrit bevindt zich de aardappelkelder, die verlucht wordt met verluchtinggleuven. De toegang tot die kelder is geïntegreerd in een rechthoekige bakstenen constructie met betonnen plafond, die buiten de eigenlijke gecementeerde kelder uitsteekt. Via een houten rechthoekige deur met opgeklampt kader, beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk leidt de stenen keldertrap naar de kelder met gecementeerde muren en betonnen gewelf. Links of ten zuiden van de poortdoorrit vormt een witgekalkte bakstenen muur de scheiding met de stallen. In deze muur steekt een rechthoekige deuropening onder betonnen latei, ingevuld met een houten deur (naar de vroegere stallen) met opgeklampt kader, beplanking en ijzeren hang- en sluitwerk. Wellicht in functie van het laden van graan eindigt deze muur voor het grootste deels ter hoogte van de zolderverdieping. Rechts van de poortdoorrit – boven de kelder – zijn de langsgevels via een houten ankerbalk verbonden. Deze balk rust via forse houten stijlen op de keldertoegang.

De imposante houten gordingenkap rust op gebinten. Deze zetten aan vanaf de borstweringen van de muren. Iets lager zijn ze bijkomend met schuine of kreupele stijlen met de muren verbonden. De schuine stijlen zijn met blokkelen in de muur verankerd. Boven de gewelven van de stallen vertrekken de stijlen vanaf de zoldervloer, boven de kelder vertrekken ze vanaf de ankerbalk. Vanaf deze ankerbalk lopen ze naar het spant. De spantbenen van de gebinten zijn verstevigd met makelaar, trek- of spantbalk en schoren. De makelaar is telkens met de nokbalk verbonden door korbelen. De trekbalken en de blokkelen zijn samengesteld uit twee balken die met ijzeren bouten vergaard zijn. Ter hoogte van de wolfseinden zijn de eindgebinten extra vernuftig uitgewerkt. Vanaf de verbinding van makelaar en trekbalk vertrekken drie trekbalken naar de bakstenen borstwering aan de onderkant van het wolfseind. De middelste balk loopt naar het midden van deze muur, de twee andere balken lopen diagonaal naar de overgang van wolfseind naar zadeldak. Op de zolders dekken cementvloeren de gewelven af.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens de plaatsbezoeken van 14 november 2019 en 28 februari 2020. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken verkeren de hekpijlers, de kapel, het landhuis, de brug met toegangspoort en de schuur- en stalvleugel in een goede bouwfysische toestand. Het hondenhok op het neerhof verkeert in matige bouwfysische toestand.

Behoudens verborgen gebreken wordt de conditie en vitaliteit van de knotbomen (oevers omwalling) als goed geëvalueerd.

Behoudens verborgen gebreken wordt de conditie en vitaliteit van de veekeringshaag (huisweides) als goed geëvalueerd.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Situering binnen architecturale oeuvres

Zowel architect Richard Acke (1873-1934) als architect Hippolyte Steels (geboorte- en sterftedatum onbekend) waren actief bij de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Gewesten.¹⁶² Deze in 1919 opgerichte dienst stond onder leiding van architect en stedenbouwkundige Raphaël Verwilghen, zoon van Leo Verwilghen (+ 1917), eigenaar van de 'Kasteelhoeve', en Delphine Christiaen. Ongetwijfeld houdt de keuze voor architecten Acke (voor het landhuis) en Steels (voor de hoevegebouwen) verband met hun connectie met Raphaël Verwilghen via de Bouwdienst. Wellicht was ook de samenwerking van de familie Verwilghen met het coöperatieve bedrijf *L'Entr'Aide* – waarmee de Dienst der Verwoeste Gewesten in 1920 een contract afsloot - geen toeval.

In de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed zijn 16 items opgenomen die (mede) door Richard Acke ontworpen zijn. Zeven daarvan hebben een beschermd statuut als monument, bijkomend soms als stads- of dorpsgezicht (aangeduid met *). 22 items zijn (mede) ontworpen door Hippolyte Steels. Tot nog toe is geen enkele daarvan beschermd.

2.1.1. Biografie van Richard Acke¹⁶³

Voor de wederopbouw van het landhuis werkte Richard Acke (**5.3., fig. 54-55**) onder meer samen met zijn oudere broer Victor (1864-1953). Hun vader was de Kortrijkse schrijnwerker-timmerman Emiel Acke. Victor werd meubelmaker en -ontwerper, maar volgde ook de opleiding beeldhouwkunst aan de Kortrijkse Academie. Onder zijn leiding groeide de ouderlijke schrijnwerkerij uit tot "*de modernste meubelmakerij van de stad*".¹⁶⁴ Ook de gebroeders De Coene van de Kortrijkse Kunstwerkstede genoten er hun opleiding.

Richard Acke kwam via schilderkunst en interieurontwerp (de ouderlijke meubelmakerij) tot de architectuur. Wellicht speelden de lezingen van Henry van de Velde een rol in deze overstap. Hij volgde een opleiding aan de Kortrijkse Academie en later de architectuuropleiding aan de Brusselse Academie. In zijn eerste bouwwerken ontwikkelde hij rond 1900 een eigen variant van de *Arts & Crafts*. In 1901 ontwierp Richard wellicht de woning bij het atelier van zijn broer Victor in Kortrijk.¹⁶⁵ Samen met onder meer architect Jozef Viérin en meubelmaker Jozef De Coene maakten de broers Acke deel uit van de in 1899 opgerichte Kortrijkse Kunstgilde (**5.3., fig. 55**). Deze kring ijverde voor een vernieuwing in de Vlaamse kunstnijverheid en werkte in 1904-1905 mee aan de bouw van de woning 'Het Lijsternest'* van Stijn Streuvels in Ingoogem (**5.3., fig. 56**).¹⁶⁶ Deze schrijver beoogde hierbij een synthese van de lokale architectuur. Voor onder meer zijn broer Victor ontwierp Richard in 1906 de dubbelvilla 't Zonneke' en 'De Welvaart'* in Heist.¹⁶⁷ Deze bakstenen 'cottage' onder hoge pannen zadeldaken heeft reeds een moderne uitstraling. Twee samenstellen van burgerwoningen in Kortrijk, met kenmerkende symmetrische bakstenen gevels, kwamen in 1909-1911 tot stand.¹⁶⁸

Geïnspireerd door de rationele en sobere baksteenarchitectuur van de Nederlandse architect Hendrik Berlage (1856-1934) ontwikkelde Richard Acke rond 1910 een zakelijker architectuurtaal. Van dit ambachtelijk rationalisme en sober eigentijds regionalisme getuigt

---

¹⁶² Ook weduwe Verwilghen schreef dat architect Steels verbonden was aan de Dienst der Verwoeste Gewesten (brief aan Ronse, 09.09.1920). ARA Brussel, DVG, 6571; Anseeuw, De Caigny, Nevejans & Van Impe 2009, 36, 123, 173-174.

¹⁶³ Tenzij anders vermeld gebaseerd op: Anseeuw, De Caigny, Nevejans & Van Impe 2009, 43-44; Dubois 2003; Stynen 1983.

¹⁶⁴ Stynen 1983, 42.

¹⁶⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Burgerhuis gedateerd 1902* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/60016> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁶⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Kunstenaarswoning Het Lijsternest en tuin* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/81586> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁶⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Villa 't Zonneke - De Welvaart* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/75373> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁶⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Twee burgerwoningen, Eenheidsbebouwing* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59338-59339> (geraadpleegd op 04.06.2020).

het 'Vlaams Huis'* van 1910-1913 in Kortrijk, meteen Acke's bekendste realisatie.¹⁶⁹ De zware bakstenen wand wordt gearticuleerd met constructieve elementen in natuursteen. Het interieur van de gelagzaal – met onder meer een imposante houten trap naar het hoger gelegen salon (**5.3., fig. 57**) - werd ontworpen door Acke's broer, timmerman Victor Acke. In 1912 ontwierp Acke een samenstel van bel-etagewoningen* in Heist, met gestileerde geelbakstenen puntgevels.¹⁷⁰ Een duidelijk voorbeeld van de invloed van Berlage na de Eerste Wereldoorlog vormt de Kortrijkse cinema 'De Gouden Lanteern' van 1921 (**5.3., fig. 61**).¹⁷¹ Hierbij werd de geprononceerde baksteenarchitectuur van de straatgevel gecombineerd met een zichtbaar gelaten betonskelet in de zaal. Met deze cinema verwierf Acke ook internationale bekendheid.¹⁷² Overigens haalde Acke met het interieur van een woning aan de Antwerpse Steenweg in Brussel ook de catalogus van de Belgische deelname aan de *Exposition Internationale des Arts Décoratifs Modernes* van 1925 in Parijs.¹⁷³

In 1919 werd Acke's ontwerp (samen met andere architecten) voor goedkope woningen in Anderlecht geselecteerd in een wedstrijd van het ministerie van Openbare Werken. Het project werd niet gerealiseerd, maar via deze weg kwam Richard Acke wellicht in contact met Raphaël Verwilghen. Als directeur van de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten bezorgde Verwilghen hem een aantal belangrijke opdrachten voor volkswoningbouw en wederopbouw in de frontstreek. Als medewerker van de Bouwdienst ontwierp Acke een semipermanent woningtype. Ongeveer 200 stuks van een verbeterde versie, vervaardigd in de werkhuizen van zijn broer, werden in tuinstreken in Ieper, Menen en Willebroek uitgevoerd. Ook ontwierp hij in 1920-1921 woningtypes voor de tuinstreek 'Kalfvaart' in Ieper. Het ontwerp van Acke en de Brusselse architecten Adolphe Puissant en Henri Derée voor de 'Zaalhofwijk' in Ieper werd echter niet uitgevoerd. Acke's experimentele prototype van een huis in leemmortel (1920) in diezelfde stad was evenmin succesvol.

Wellicht de ruimste en duurzaamste impact had de opdracht voor het ontwikkelen van standaardtypes van ramen en deuren, die door de Bouwdienst voor een deel aan Acke werd toegekend.¹⁷⁴ Volgens de Dienst der Verwoeste Gewesten moesten deuren, vensters en ook trappen immers "zoveel mogelijk naar een standaardtype uitgevoerd worden". In het handboek van deze dienst (1920) werden daartoe in totaal elf platen opgenomen van standaarddeuren, -vensters, -luiken en -(schuur)poorten.¹⁷⁵ Als voordeel van deze standaardisatie wees men op de goedkopere prijzen, de vluggere levering uit voorraad en de vereenvoudigde opmaak van bouwplannen, waardoor vertragingen bij de wederopbouw konden voorkomen worden. Om de weerstand tegen industrialisatie en standaardisatie van het bouwproces (van onder meer architect Eugène Dhuicque) te pareren, werd voorzien in stilistische varianten. In totaal werden zestien verschillende types buitendeuren, vier types binnendeuren, zes schuurpoorten en maar liefst dertig soorten vensters ontwikkeld. Daardoor was "de vrijheid van den bouwmeester nauwelijks begrensd (...)".¹⁷⁶

Acke stond in voor tien "modellen van ramen met kozijn" (**5.3., fig. 67**). Alhoewel deze 'ramen met kozijn' een zwaar kader hadden en dus duurder waren, deed de bouwheer of de staat er voordeel mee. De plaatsing van dit venstertype samen met het metselwerk maakte de tussenkomst van een schrijnwerker op de werf immers overbodig. Men kon ook

¹⁶⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Vlaams Huis* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59626> (geraadpleegd op 16.04.2020).

¹⁷⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Ensemble van burgerhuizen* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/58452> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁷¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Bioscoop De Gouden Lanteern* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59783> (geraadpleegd op 16.04.2020).

¹⁷² Wattjes 1927, 225-226.

¹⁷³ Stynen, 53.

¹⁷⁴ Enkel de 'ramen met kozijn' zijn met zekerheid door Acke ontwikkeld. Stynen 1983, 47.

¹⁷⁵ Ook afzonderlijk te koop bij de Bouwdienst van de DVG. S.N. 1920a.

¹⁷⁶ Claeys 2019, 291-292; S.N. 1920c.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

besparen op lateien en in mindere mate op vensterbanken. De Dienst der Verwoeste Gewesten promootte dit raamtype als een aanpassing en rationalisering van een aloude constructietechniek die in sommige landelijke gebieden in Vlaanderen nog veel werd toegepast.¹⁷⁷

In een interview van 1934 benadrukte Raphaël Verwilghen het belang van "*la fabrication en très grande série d'un chassis de fenêtre d'aspect rural*". Hoewel een minder belangrijk initiatief van de Bouwdienst had dit toch een erg grote esthetische invloed. De ontwikkeling van de 'ramen met kozijn' werd toegekend aan architect Richard Acke, "*artiste de grand talent (...) chez qui un esprit profondément régional n'excluait pas la recherche passionnée des problèmes les plus modernes (...). Le chassis de fenêtre à gros bâti [raam met zwaar kader], dit chassis Kozijn (...) fut établi après une étude documentaire très poussée et une sérieuse mise au point technique.*" Verontschuldigd schreef modernist Verwilghen dat men de overdreven regionalistische inslag van Acke's 'raam met kozijn' in de tijdscontext van 1920 moest plaatsen. En uiteindelijk: "*il influence très sérieusement l'aspect du paysage rural en Flandre; voire même toute notre architecture domestique d'après-guerre.*" Het ging zover dat dit venstertype zelfs geïmiteerd werd in de steden.¹⁷⁸

In *De Bouwgids* van 1922 noemde Victor Renders zijn Kortrijkse collega Richard Acke een "*durver*" en een "*taaie Vlaamsche kunstziel*".¹⁷⁹ Voor de recente architectuur in Kortrijk was eigenlijk enkel Acke volgens Renders het vermelden waard. Het 'Vlaams huis' getuigde van "*smaak in vollen eenvoud, zuivere, logische moderne kunst (...) van vóór 1918.*" De voorgevel van 'De Gouden Lanteern' deed zich dan weer van ver opmerken door "*zijn uiterste zuivere lijnen, vol harmonie en kunstmaak*". "*Stout toont de architect ons hier de materialen, waarmede hij heeft gewerkt. De breede gecenterde ingang met de lantaarn trekt den voorbijganger binnen (...)*".

In 1924 wijdde de modernistische architect Huib Hoste een overzichtsartikel in *La Cité* aan het werk van Richard Acke. Hij betreurde dat de Kortrijkse Kunstgilde was uiteengevallen en dat de meubelmakers van deze school zich nu verlaagden tot zowel imitatie-Lodewijkstijlen als zogenaamd modern. Enkel de gebroeders Acke waren volgens Hoste trouw aan het modernisme gebleven: "*l'ébéniste (...) qui continue à créer des meubles simples, et élégants, et l'architecte.*"¹⁸⁰ Naar aanleiding van de huizen in leemmortel in Ieper dichtte Hoste architect Acke "*un sens profond des proportions*" toe.¹⁸¹ Acke had de geest van de oude architectuur gevat, maar volgde deze niet naar de letter. "*Le passé lui à fait comprendre le sens architectural, alors que tant de confrères n'y ont puisé qu'un vocabulaire de formes dont ils se servent tant bien que mal et dans un esprit totalement étranger aux arts anciens.*"

Naast de experimentele woningen in Ieper vermeldde Hoste van Acke's naoorlogse werk enkel de 'De Gouden Lanteern' en de Bank voor Handel en Nijverheid in Avelgem (1923).¹⁸² Architect Raymond Moenaert voegde daar in *L'Emulation* van 1925 een opsomming aan toe, die getuigt van de grote diversiteit van Acke's naoorlogse bouwactiviteit.¹⁸³ Naast huizen in Brussel, villa's in Sint-Genesius-Rode en Ukkel, en een fabriek in Kortenberg¹⁸⁴ passeren ook enkele restauraties de revue. Van een restauratie in de strikte zin van het

¹⁷⁷ S.N. 1920b; S.N. 1920c.

¹⁷⁸ Flouquet 1934, 964; Stynen 1983, 47.

¹⁷⁹ Renders 1922, 247-253.

¹⁸⁰ Hoste 1924, 162.

¹⁸¹ "*Quiconque a vu à Ypres ses maisonnettes en pisé de terre en sera convaincu*". Volgens Hoste waren er dus meerdere huisjes.

¹⁸² Het beeldbepalende hoekgebouw aan de Leopoldstraat 2 is bewaard, maar verbouwd. Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Leopoldstraat* [online] <https://id.erfgoed.net/themas/9409> (geraadpleegd op 16.04.2020).

¹⁸³ Moenaert 1925.

¹⁸⁴ De fabriek is niet opgenomen in de Vlaamse inventaris. De inventaris van Brussel vermeldt Richard Acke niet.

woord vormt de kerk in Vichte* (1924-1925)¹⁸⁵ een voorbeeld. Voor restauraties in de zin van wederopbouw *à l'identique* worden "*un chateau à Beerst-lez-Dixmude*" en "*une délicieuse petite maison datée de 1520, à Caster-sur-l'Escaut*" (5.3., fig. 59) vermeld.¹⁸⁶ Over de cinema in Kortrijk schreef Moenaert dat Acke dan wel aansloot bij de moderne esthetiek, maar dat hij ook aandacht besteedde aan "*le charme, l'équilibre et une certaine volupté de la matière*" (charme, evenwicht en sierlijkheid van materialen), zaken die in 1925 al te vlug afgeschreven werden als valse romantiek. Onvermeld, want in 1925 nog in volle gang, bleef de wederopbouw *à l'identique* van de huizenrijen van het Diksmuidse begijnhof* in samenwerking met architecten Jozef en Luc Viérin (Brugge, 5.3., fig. 60).¹⁸⁷

In 1923 werd Acke lid van de *Société Belge des Urbanistes et Architectes Modernistes*. De Kortrijkse woning van dokter Herbert* van 1929 in nieuwe zakelijkheid kreeg in 1930 een vermelding in de Architectuurprijs Van de Ven.¹⁸⁸ Eveneens in de lijn van de nieuwe zakelijkheid is een samenstel van woningen aan de Minister Liebaertlaan in dezelfde stad.¹⁸⁹ Vanaf 1927 was Acke met zijn drukkerij Steenlandt vooral actief als grafisch ontwerper en uitgever van kunstboeken en literaire werken. Hij maakte onder meer het boekbandontwerp voor *De Vlaschaard* van Stijn Streuvels voor de Amsterdamse uitgeverij L.J. Veen.

Conclusie:

De architectuur van Richard Acke houdt het midden tussen regionalisme en modernisme. Een constante in zijn vooroorlogs én zijn naoorlogs werk, in zijn ontwerpen voor nieuwe gebouwen én wederopbouwontwerpen is evenwel de verzorgde baksteenarchitectuur, deels met structurerende elementen in natuursteen. Acke zette sterk in op de regionaal bepaalde landelijke architectuur. Dit blijkt zowel uit de landelijke realisaties in strikte zin (het landhuis in Beerst, de niet gerealiseerde landelijke woning in Kaster) als uit de tuinwijkwoningen in Ieper. De tijdens de wederopbouw door Acke ontwikkelde gestandaardiseerde 'ramen met kozijn' werden op grote schaal toegepast in de tuinwijken en ook bij heel wat wederopbouwhoeves. Ook bij het landhuis in Beerst vinden we deze ramen terug.

Het landhuis in Beerst illustreert de bandbreedte van het oeuvre van Richard Acke. Dit bestaat niet enkel uit de bekende regionalistische (het 'Vlaams huis') of eerder modernistische realisaties ('De Gouden Lantaarn'), of naoorlogse projecten voor volkshuisvesting (tuinwijken). Evengoed hoort daar het historiserende landhuis bij. Verwijzend naar de vooroorlogse architectuur heeft dit huis op het eerste zicht een erg traditionele uitstraling, maar vertoont het ook heel moderne kenmerken. Naast het gebruik

---

¹⁸⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Parochiekerk Sint-Stephanus en Sint-Theodoricus* (...) [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/81743> (geraadpleegd op 01.06.2020).

¹⁸⁶ Streuvels nam plannen van deze "*Landelyke Woning*" (oude toestand en wederopbouw) op in *Land en leven in Vlaanderen*. De in 1918 fel beschadigde tweewoonst in vakwerkbouw "*was veroordeeld om kortelings te verdwijnen*". Op aandringen van pastoor en volkscundige Claerbout verklaarde de KCML het echter "*kunstgebouw*". Hoewel de commissie in 1925 de restauratieplannen goedkeurde, bleef herstel of wederopbouw - anders dan bij het landhuis van Beerst - wellicht dode letter. Overigens publiceerde Streuvels ook foto's van Acke's wederopbouw in Ieper (tuinwijk en woning in leemmortel). Streuvels 1923, 125, 327, 329, 331-334, 338, 346, 350; *Bulletin des Commissions d'Art et d'Archéologie*, januari-juni 1925, 57.

¹⁸⁷ Van 1923 tot 1933. Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Begijnhof* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/77927> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁸⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Villa in nieuwe zakelijkheid* (...) [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59618> (geraadpleegd op 04.06.2020).

¹⁸⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Samenstel van twee stadswoningen* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/75418> (geraadpleegd op 04.06.2020).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

van standaardramen, bood de omvorming van de tussenliggende voutekamer tot "hall" een functionele oplossing van een architecturaal probleem.

2.1.2. Beknopte biografie van Hippolyte Steels

Over architect Hippolyte Steels is bijzonder weinig bekend, zelfs niet zijn geboorte- en sterfjaar. Hij was geadresseerd op de Defacqzstraat in Sint-Gillis (Brussel), zoals blijkt uit het wederopbouw dossier voor de 'Kasteelhoeve'.¹⁹⁰ Heel wat Brusselse architecten waren in de Verwoeste Gewesten actief en verbleven er zelfs tijdelijk. Andere wederopbouwprojecten van Steels zijn niet bekend in Beerst. In Esen, een dorp ten zuiden van Beerst en Diksmuide, heeft Steels het "*pachthof*" van familie Avanzo heropgebouwd, met een "*Hollandse koestal*" (5.3., fig. 65).¹⁹¹

De 22 items die volgens de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed (mede) ontworpen zijn door Hippolyte Steels, kunnen als volgt ingedeeld worden:

- de tuinwijk 'De Plume' in Diksmuide (9 items, 1920-1926),¹⁹²
- een niet gerealiseerd plan voor de tuinwijk 'Ezelsbrug' in Menen,
- de stal- en schuurvleugel van de 'Kasteelhoeve' in Beerst,
- 9 wederopbouwprojecten in Langemark, één in Bikschote en één in Poelkapelle (Langemark-Poelkapelle).

Anders dan de hoeve in Beerst vormden de projecten in Langemark-Poelkapelle een samenwerking met architect Victor Renders (Aalst, 1893-Lokeren, 1948).¹⁹³

Net zoals Richard Acke was Hippolyte Steels betrokken bij sociale woningbouw. Gemeenschappelijk is ook dat zowel Acke als Steels standaardtypes van ramen en deuren voor de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten ontwierp.¹⁹⁴ Bij Steels betrof het getoogde of rechthoekige "*vensterramen*" voor huizen en paarden- en koestallen (5.3., fig. 68). Hierbij ontbrak het zware kozijn dat Acke ontwikkeld had. Een technische bijzonderheid is dat de stalramen kunnen openklappen, zoals ook bij de stallen in Beerst toegepast werd.

Mogelijk stelde de Hoog Koninklijk Commissaris of de toegevoegd commissaris Renders & Steels aan als architecten voor Langemark. Deze commissarissen hadden immers de bevoegdheid om een bouwmeester of samenwerkende bouwmeesters aan te duiden voor een dorp of voor een groep van dorpen. Deze architecten die zich bij voorkeur in het dorp

¹⁹⁰ Op 26 februari stuurde Ronse een brief aan "*bouwmeester Hipp. Steels*" op adres Defacqzstraat 89 in Sint-Gillis. ARA Brussel, DVG, 6571.

¹⁹¹ Blaudruk, 29.06.1920, opgemaakt in Brussel. Mogelijk eigendom van weduwe Laure Avanzo-Fredericq. De hoeve aan de "*steenweg van den Eikhof*" is niet opgenomen in de inventaris. Archief van Raphaël Verwilghen (plan 3.1.3), Universiteitsarchief KU Leuven. Zie ook: Anseeuw, De Caigny, Nevejans & Van Impe 2009, 174.

¹⁹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Samenstel van twee tuinwijkwoningen, Samenstel van drie tuinwijkwoningen* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78113-78116,78132-78136> (geraadpleegd op 29.05.2020); De Caigny 2009, 156-157 (ontwerp voor deuren in tuinwijk in Diksmuide, 1922).

¹⁹³ In 1919 maakte Victor Renders (Sint-Amandsberg) nog publiciteit in een Aalsterse krant als "*bouwkundige (...) op de hoogte van moderne techniek*" zoals ijzer- en betonconstructies en landmeter. Bij de wederopbouw afficheerden Renders & Steels zich op hun briefhoofd echter als "*Bouwkundigen Langemarck*". Ook in de redactie van *De Bouwgids* (1922) zetelde Renders vanuit Langemark. In Lokeren, zijn woonplaats vanaf 1940, had hij tevens enkele realisaties. ARA Brussel, DVG, 3027 (hoeves in Bikschote); S.N. 1919: publiciteit (23 maart), *De Volksstem* [online] <https://aalst.courant.nu> (geraadpleegd op 18.04.2020); *De Bouwgids. Geïllustreerd kunsttijdschrift voor huis & haard*, 13 (1922), nr. 11; <https://inventaris.onroenderfgoed.be/personen/4161>.

¹⁹⁴ Detailtekening schrijnwerk gemaakt door Steels voor Bouwdienst (DVG), 25.05.1920. Archief van Raphaël Verwilghen (plan 3.1.2), Universiteitsarchief KU Leuven.

vestigden en er ook spreekuren hadden, stonden dan in voor het rooilijnenplan, de openbare gebouwen en de private woningen en hoeves, waarvoor de eigenaars zelf geen architect hadden gekozen. Renders & Steels herbouwden in Langemark alvast enkele (semi-)openbare gebouwen: het gemeentehuis (gesigneerd en gedateerd, 1925), het 'Sint-Paulus rustoord' (1922) en waarschijnlijk ook het klooster en schooltje van de zusters op het gehucht Madonna. Daarnaast herbouwden zij het landhuis van burgemeester Raoul Cotteau de Patin (gesigneerd en gedateerd, 1926-1927) en de "*modelhoeve van den burgemeester*".¹⁹⁵ Een gevelsteen in het huis geeft aan: "*V. Renders & H. Steels, Architecten, Langemarck*" (5.3., fig. 52).¹⁹⁶ Renders & Steels ontwierpen nog twee andere hoeves,¹⁹⁷ een modelwoning, enkele samenstellen van tweegezinswoningen en een eclectische eenheidsbebouwing in Langemark. In het naburige Poelkapelle is het klooster met school van hun hand. In Bikschote ontwierpen zij drie hoeves van een Kortrijkse eigenaar.¹⁹⁸

Bij de modelhoeve in Langemark en de hoeves in Bikschote zijn de losstaande bestanddelen in het vierkant of U-vormig rondom het erf gegroepeerd. Deze configuratie wijkt dus grondig af van deze van de 'Kasteelhoeve' in Beerst met een omwald opperhof met landhuis en slechts één imposante stalvleugel waarin ook de schuur ondergebracht is. Bovendien zijn de nutsgebouwen van de eerste hoeves gevat onder zadeldak, en niet onder een afgewolfd zadeldak zoals bij de 'Kasteelhoeve'. Toch zijn er een aantal gelijkenissen zoals korbogige schuurpoorten (Bikschote) en het gebruik van door de Bouwdienst van de Dienst der Verwoeste Gewesten ontworpen standaarddeuren en -vensters (bij de boerenwoningen onder meer kruisvensters met beluikte benedenvakken). Ook het feit dat de rechthoekige staldeuren en -vensters onder een strek gevat zijn en de uitwerking van het laadvenster boven de stallen (Bikschote) roept gelijkenissen met de stal- en schuurvleugel van de 'Kasteelhoeve' op. Bij het rustoord in Langemark herinneren de zadeldaken met wolfseinden dan weer aan het schuurvolume in Beerst.

2.2. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.2.1. De culturele waarde

De site van de 'Kasteelhoeve' was tijdens de Eerste Wereldoorlog dichtbij de frontlinie gelegen. Verwoesting en wederopbouw van de site herinneren blijvend aan het oorlogsgeweld. Na de oorlog werd, zowel in België als in Frankrijk, de verwoeste frontstreek opnieuw bewoond en in cultuur gebracht. De 'Kasteelhoeve', waarvan de stal- en schuurvleugel en het landhuis gefaseerd heropgebouwd werden, getuigt van de wil en de daadkracht van de bevolking om de verwoeste frontstreek opnieuw in cultuur te brengen. Het landhuis getuigt ook van het verlangen tijdens de wederopbouwperiode om vernietigde monumentale gebouwen te herbouwen 'zoals ze voor de oorlog waren', maar dan in een geïdealiseerde vorm.

2.2.2. De historische waarde

De oorlogsgebeurtenissen van 1914-1918 zorgden voor een abrupte breuk in de geschiedenis van de 'Kasteelhoeve'. Loopgravenkaarten en luchtfoto's illustreren de geleidelijke vernietiging van de hoeve die aan het front, tussen twee Duitse stellingen, gelegen was. Betonnen bunkers en een hoge observatiepost maakten zelfs de nog rechtopstaande muren onbruikbaar bij de wederopbouw.

---

¹⁹⁵ Prentbriefkaart [online] <https://westhoekverbeeldt.be> (geraadpleegd op 19.04.2020).

¹⁹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Modelhoeve* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/44112> (geraadpleegd op 19.04.2020).

¹⁹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Hoeve met losse bestanddelen* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/44068> (geraadpleegd op 19.04.2020).

¹⁹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Wederopbouwhoeve De koppeldreve* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307528> (geraadpleegd op 29.05.2020).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Hoewel het omwalde opperhof mogelijk teruggaat tot de late middeleeuwen, is er pas vanaf de 17de eeuw meer zekerheid. Rond 1640 was de "*behuisde hofstede met huus van Playsance*" in het bezit van de familie van plattelandsadel de Weynssone. De ommelopers uit het midden van de 17de eeuw verscherpen de contouren tot een opperhof- en neerhofs site met omwalling, boomgaarden en een dreef. De figuratieve kaart van 1742 toont de hoge status van het "*Casteelgoed van Dheer Biesbrouck*": naast het hooghuis onder leien zadeldak vormt de traptoren een volstrekt uniek gegeven op deze kaart. De volgende eeuwen bleef de status van dit landhuis weerklinken in namen zoals "*Beerst Casteel*" op de Ferrariskaart (1771-1778). In de wederopbouwperiode wilde men de architectuur van het vernietigde "*kasteel der heeren van Beerst*" of "*kasteel Weynssone*" herscheppen, zoals deze gedocumenteerd was in een foto van rond 1900. De imposante voutekamer en hooghuis onder leien zadeldaken op deze foto roepen het beeld van 1742 op.

Door de getrouwe wederopbouw van het landhuis op het opperhof behield de site een grote historische herkenbaarheid. Het herbouwen van een huis op een omwald opperhof vormt een uitzonderlijk gegeven voor de wederopbouwperiode. Bij dergelijke sites werd het huis immers veelal buiten de omwalling op het neerhof herbouwd of werd zelfs de volledige site verlaten met het oog op een betere inplanting van de hoeve. Bij de 'kasteelhoeve' in Beerst daarentegen kozen eigenaar, architecten en wederopbouwdiensten voor het beste van twee werelden: een efficiëntere hoeveuitbating op het neerhof (vanuit de landbouwnoden reeds in 1920-1921 herbouwd) in combinatie met de getrouwe wederopbouw van het landhuis op het opperhof (late wederopbouw in 1923-1925). De vooroorlogse geschiedenis van het landhuis vindt ook een materiële uiting in funderingen en oude bouwmaterialen die werden gerecupereerd. De Sint-Annakapel van 1930 bij de erfteogang – niet teruggaand op een vooroorlogse kapel – vormt het sluitstuk van de wederopbouw van de 'Kasteelhoeve'.

2.2.3. De archeologische waarde

Dat het landhuis in situ heropgebouwd werd op het omwalde opperhof, vormt een uitzonderlijk gegeven. Deze structuur is als "site met walgracht" opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris. Ze gaat minstens terug tot de 17de eeuw en mogelijk tot de late middeleeuwen. Historische kaarten tonen aan dat de rechthoekige vorm van het wooneiland en de omwalling, en de opening van de omwalling naar het neerhof toe nauwelijks wijzigden sinds de 18de eeuw. Bovendien werd het landhuis grotendeels op de vooroorlogse grondvesten heropgebouwd. Onderzoek van de funderingen en van de kelders met tongewelf - mogelijk teruggaand op de vooroorlogse constructie - kan de bouwgeschiedenis van het landhuis verduidelijken.

2.2.4. De architecturale waarde

De wederopbouw van de 'Kasteelhoeve' door twee verschillende architecten – op zich reeds een uitzonderlijk gegeven - resulteerde in een duidelijk andere architectuur van het landhuis en van de stal- en schuurvleugel. Gemeenschappelijk is wel de regionalistisch inspiratie van deze gebouwen. Samen vormen ze een zeldzaam en gaaf bewaard voorbeeld van wederopbouwarchitectuur in de voormalige Verwoeste Gewesten.

De Kortrijkse architect Richard Acke (1873-1934) herbouwde in 1923-1925 het na de oorlog als monument gerangschikte landhuis. Samen met een grote zorg voor volumewerking (haaks op elkaar gestelde vleugels), materiaalgebruik (gerecupereerd of naar oud model) en detaillering resulteerde het respecteren van de oude inplanting op het omwalde opperhof in een grote architecturale gelijkenis met het vooroorlogse landhuis. Zo roept de vrij gesloten zuidvleugel met hooghuis het oude gebouw op, en is de zijgevel van het hooghuis met tuitgevel en beluikte houten kruisvensters bijna identiek uitgewerkt als voor de oorlog. Ook de nutsvleugel met aan de buitenkant afleesbare bakoven verwijst naar de vooroorlogse karakteristieken. Toch zette Acke – kenmerkend voor de wederopbouwperiode - de regionalistische stijlenmerken extra in de verf. Zo werden nu

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

ook de daken van de nutsvleugel en van de toegevoegde dakvensters met leien gedekt en afgesloten met tuitgevels. Bovendien schuwde Acke - in de geest van de 19de-eeuwse restauratiepraktijk - het aanvullen van het architecturale concept niet. Zo kreeg de nieuw gecreëerde "hall" in de zuidvleugel een sierlijk tudorboogportaal. Ook de aansluitende nieuwe boogbrug met toegangspoort over de omwalling versterkte de kasteelallure. Naast twee stenen kruisvensters voorzag Acke de vensters van gestandaardiseerde houten 'ramen met kozijn'. Dit door Acke voor de Dienst der Verwoeste Gewesten ontworpen raamtype was geïnspireerd door de landelijke architectuurtraditie.

Volgens Raphaël Verwilghen (1934) verenigde architect Richard Acke een regionalistische architectuurvisie met een moderne oplossingsgerichtheid. Als rode draad doorheen Acke's oeuvre met geografische klemtoon in Kortrijk - van het 'Vlaams huis' (1910-1913) over cinema 'De Gouden Lanteern' (1921) tot zijn villa's in nieuwe zakelijkheid (eind jaren 1920) - loopt de expressieve baksteenarchitectuur met een gearticuleerd gebruik van natuursteen. Het landhuis in Beerst neemt een uitzonderlijke plaats in binnen dit oeuvre: samen met het begijnhof van Diksmuide is het Acke's enige project van wederopbouw à l'identique. Ook deze bij uitstek regionalistische projecten, waarbij vernietigde baksteenarchitectuur werd herschapen, toont één van de aspecten van Acke's omgang met traditionele bouwmaterialen. De kwalificaties charmant, evenwichtig en sierlijk in materiaalgebruik van het architectuurtijdschrift *L'Emulation* (1925) voor Acke's 'Gouden Lanteern' gelden ongetwijfeld ook voor dit landhuis, een minder bekend werk van Acke.

De Sint-Annakapel bij de erfoprit vormt net als de brug een toevoeging uit de wederopbouwperiode. De datering "1930" boven de deur plaatst de site van de 'Kasteelhoeve' op expliciete wijze in de tijd na de oorlog. Door de gele baksteenbouw boven een plint van Artesische zandsteen, het leien dak en de aandaken met vlechtingen sluit de kapel architecturaal sterk aan bij het landhuis. Ook het bakstenen hondenhok op het neerhof refereert met zijn tuitgevels aan de architectuur van het huis. Deze ijkpunten verwijzen bij de erftoegang en op het neerhof naar de architectuur van het landhuis.

De voor de oorlog in aparte gebouwen ondergebrachte hoevefuncties werden bij de wederopbouw samengebracht in de imposante stal- en schuurvleugel. Het ontwerp van de Brusselse architect Hippolyte Steels is representatief voor de trend bij de wederopbouw van hoeves om een regionalistisch geïnspireerde baksteenarchitectuur (korfbogige en rechthoekige muuropeningen onder strek, steunberen...) voor de buitenschil te combineren met het gebruik van beton voor het interieur. Het nieuwe gebouw werd grotendeels ingenomen door de op efficiëntie en hygiëne gerichte "*Hollandse koestal*". Hierbij werden een centrale voedergang en twee zijdelingse mestgangen bediend vanuit de zijgevel. Hoewel dit staltype werd gepropageerd in het modelboek *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre* (1918) van Ronse en Raison, vormt de realisatie ervan en zeker de bewaring en leesbaarheid van een deel van de structuur een uitzonderlijk gegeven.

De uitzonderlijke omvang van de stal- en schuurvleugel wordt nog benadrukt door het immense zadeldak met wolfseinden en brede dakrand. Schuurpoorten, staldeuren en -vensters, laaddeuren, verluchtingsgleuven en steunberen zorgen voor een sterke ritmering van het gebouw, en maken de vroegere functies afleesbaar: het stallen van dieren, de opslag van landbouwgewassen op de zolders of in de aardappelkelder, de schuurdoorrit en de dorsvloer. Ook hier werden standaarddeuren en -vensters van de Dienst der Verwoeste Gewesten geplaatst, die deels door Steels zelf ontworpen waren.

Bijzonder bij de site van de 'Kasteelhoeve' is ook de gaaf bewaarde, hoge ensemblewerking tussen de historische gebouwen onderling, en tussen deze gebouwen en hun omgeving. Deze interactie wordt bevorderd door de gaaf bewaarde openheid van het neerhof en de huisweides. De lange erfoprit verbindt, ook visueel, de huisweides, het neerhof en het opperhof. De brug over de omwalling slaat dan weer letterlijk de brug tussen het hoger gelegen opperhof met landhuis en het neerhof met stal- en schuurvleugel. Uiteraard speelt de ensemblewerking zich ook af op en rond het opperhof (tussen het landhuis, de brug met toegangspoort en de omwalling met knotbomen), op het neerhof (tussen de stal- en

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

schuurvleugel, het hondenhok en het erf) en rond de erfoprit (tussen de oprit, de huisweides, de bakstenen pijlers met hekken en de kapel).

2.2.5. de artistieke waarde

Het architectuur- en het interieurontwerp van het landhuis vormen één concept, met als streefdoel het herscheppen van de uitstraling en de sfeer van het vernietigde gebouw. Dit resulteert in een hoge ensemblewerking tussen het exterieur en het interieur. In het gaaf bewaarde interieur is het onderscheid herkenbaar tussen de soberheid van de nutsvleugel en de hogere statuswaarde van de zuidvleugel met "hall" en hooghuis. De schouwen met brede schouwmantels en de vloer in een geel-zwart tegelpatroon – representatief voor boerenwoningen uit de wederopbouw – zijn bepalend voor de nutsvleugel. In de "keuken" neemt de donker geverniste, houten kwartslagtrap echter reeds de statigheid van de "hall" en het hooghuis aan. Net zoals bij het interieur van het 'Vlaams Huis' (1910-1913) in Kortrijk, met een gelijkende trap, werkte Richard Acke hiervoor samen met zijn broer, timmerman Victor Acke. Kenmerkend zijn onder meer de sierlijke trappaal met bolbekroning, de balusterleuningen en de houten paneelwand met glas-in-lood. In het uitzonderlijk waardevolle interieur van de zuidvleugel versterken de brede schouwen, de vloeren in rode Boomse tegels en de balkenzoldering de kasteelallure. De geprofileerde moerbalken met sierlijk houtsnijwerk werden gekopieerd van het vernietigde landhuis. De schouw met schouw balk met houtsnijwerk in de vorm van een engel in de "hall" is gotisch uitgewerkt, deze in het hooghuis barok.

2.3. Motivering van het type bescherming

De site van de wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' wordt voorgesteld ter bescherming als monument. Het Onroerendergoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Omwille van de overwegend bouwkundige aard van de onroerende goederen en de waardevolle interieurs wordt de site beschermd als monument. Een bescherming als monument biedt de beste garantie op de bewaring van de hier beschreven erfgoedwaarden. Een bescherming als monument laat ook toe om beheersdoelstellingen te formuleren voor oorspronkelijke interieurelementen.

2.4. Motivering van de afbakening van de bescherming

De site van de wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' wordt voorgesteld ter bescherming als monument. De beschermingsperimeter omvat:

- het omwalde opperhof met landhuis en brug met toegangspoort over de omwalling, de knotbomen op de oevers van de omwalling. Aan de treurwilg wordt geen erfgoedwaarde toegekend,
- het neerhof met stal- en schuurvleugel en het hondenhok,
- de lange erfoprit en de aansluitende huisweides, de pijlers met hekken en de kapel bij de erftoegang.

Zowel de bebouwde als de onbebouwde elementen in de beschermingsperimeter worden voorgesteld ter bescherming. Er wordt echter geen erfgoedwaarde toegekend aan de recente garage en het recente houten stalletje.

Vandaag functioneert de hoeve nog steeds als gemengd landbouwbedrijf. De recente landbouwloodsen worden buiten de beschermingsperimeter gehouden.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omwald huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Onroerend Erfgoed

De hoeve is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed als: Kasteelhoeve, ID-nummer: 78178.¹⁹⁹

Het omwalde opperhof is in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) opgenomen als site met walgracht (CAI Locatie 73054).

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

2.5.2. Ruimtelijke Ordening

Het gebied is op het gewestplan ingekleurd als landschappelijke waardevolle agrarische gebieden.

2.5.3. Landbouw en Visserij

De hoeve is gelegen binnen de beheersgebieden beheersovereenkomst waterkwaliteit en binnen de gebiedstypes nitraat van het mestdecreet. De hoevesite valt volgens de landbouwgebruikspcelen (LV 2019) onder landbouwinfrastructuur/ hoofdgebouwen (neerhof met stal- en schuurvleugel en hondenhok, het opperhof met huis) en grasland/ maaien met afvoer (huisweides). Aan de omwalling en de huisweides wordt in dit kader geen waarde toegekend.

2.5.4. Water

Het grootste deel van de site, en vooral het deel ten noorden van de erfoprit, ligt in de watertoets – overstromingsgevoelige gebieden 2017. Dit deel hoort eveneens tot het van nature overstroombaar gebied.

2.5.5. Landinrichting/ andere projecten

/

2.5.6. Mobiliteit en openbare werken

Voor de gewestweg N3690002 waaraan de hoeve gelegen is, moeten volgende voorwaarden nageleefd worden (informatie agentschap Wegen en Verkeer):

- de vastlegging ten opzichte van de bestaande as van de gewestweg van de ontworpen rooilijn nr. E4-E'5 ligt op 13 meter (plan provincieweg Diksmuide-Sint-Pieterskapelle, KB 04/06/1973),
- de zone van achteruitbouw bedraagt 8 meter,
- de minimaal te respecteren bouwlijn ligt op 21 meter.

---

¹⁹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Kasteelhoeve* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78178> (geraadpleegd op 28.02.2020).

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit. Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

De perimeter waarbinnen de archeologische beheersdoelstelling (13°) geldt, wordt verduidelijkt in figuur 78 in de documentatiebijlage bij het inhoudelijk dossier.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Deze worden hier overgenomen, en bijkomend gespecificeerd voor houtig erfgoed:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren. Specifiek voor houtig erfgoed betekent dit de fysische toestand van de bomen en hagen en hun standplaats regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen. Specifiek voor houtig erfgoed heeft dit zowel betrekking op de beplanting als op de standplaats ervan;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Niet uitgegeven bronnen

RIJKSARCHIEF (RA) BRUGGE, Inventaris van de omlopers en andere bescheiden van de 'Verzameling Van Sieleghem' (E. Huys), 12: Omloper van de parochie Beerst, gelegen binnen de watering van Vladslo-ambacht, kopie naar deze van 1645 (17de eeuw).

RIJKSARCHIEF (RA) BRUGGE, Omlopers 'Verzameling Mestdagh', 798: Ommeloper van de parochie van Beerst - Kopie ca 1743 en bijlagen (P.J. Rabaut).

RIJKSARCHIEF (RA) BRUGGE, Verzameling kaarten en plannen (INV 313 digitaal), 576, Figuratieve kaart met een tiende van de Gentse Sint-Pietersabdij in de parochies Beerst en Vladslo, gemaakt door Nicolas Kemele, gezworen lanmeter van het Brugse Vrije, 1742.

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF (ARA) BRUSSEL, Dienst der Verwoeste Gewesten (DVG), 6571.

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF (ARA) BRUSSEL, Bestuur Schone Kunsten (T 004/02), nr. 2436 (Beerst kasteel 1921) (kon niet geraadpleegd worden).

KADASTERARCHIEF (KA) BRUGGE, Primitief percelenplan, kadastrale legger, mutatieschetsen en bijhorende staten.

STADSARCHIEF (SA) IEPER, dossiers F18/6/1-5 (archief Richard Acke).

Archiefinventarissen

NOTEBAERT A., NEUMANN C. & VANDEN EYNDE W. 1986: Inventaris van het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1986. nr. 6571.

Werken

ANSEEUW A., DE CAIGNY S., NEVEJANS A. & VAN IMPE E. 2009: *Het gekwetste gewest. Archievensgids van de wederopbouwarchitectuur in de Westhoek*, Centrum Vlaamse architectuurarchieven, Antwerpen.

BAETENS R., HEBBELINCK K., JANSSENS P., MUYLLE J. & STEENMEIJER R. 2014: *Hoven van plaisantie: het 'soete' buitenleven in de provincie Antwerpen. 16de-20ste eeuw*, Antwerpen.

CLAEYS D. 2019: *Land, staat en bevolking. De wederopbouw van het Belgische platteland na de Eerste Wereldoorlog*, doctoraal proefschrift, Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis, KU Leuven.

DE CAIGNY S. 2009: Tussen filantropie en macht. In de bres voor de belangen van de achterban. In: CORNILLY J., DE CAIGNY S., DENDOOVEN D., VANDEWALLE C. VANDERMARLIERE K. & WUYTS E. (red.), *Bouwen aan wederopbouw 1914/2050. Architectuur in de Westhoek*, [s.l.], Erfgoedcel CO7 - VAI - Cva - Provincie West-Vlaanderen, 149-170.

DECAPMAKER P. S.D.: *Geïntegreerde proef voor het Vlaams Tuinbouwinstituut*, Torhout (onuitgegeven).

D'HONDT L. 1981: *Archeologisch onderzoek in de gemeente Beerst. Prospectie – analyse – synthese*, Rijksuniversiteit Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde).

DE MEYER E. 1984: *Beerst vroeger*, Brugge.

DEVOS M, RYCKEBOER H. & VAN KEYMEULEN J. 1985: *Woordenboek van de Vlaamse dialecten. Deel 1. Landbouwwoordenschat. Aflevering 2. Behuizing*, Gent, UGent.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

- DUBOIS M. 2003: Acke Richard. In: VAN LOO, A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 117-118.
- FLOUQUET P.-L. 1934: Vers un urbanisme National? De la rationalisation des villes à la rationalisation des campagnes. Interview de l'ingénieur-architecte R. Verwilghen, SBUAM, Professeur d'urbanisme à l'Institut Supérieur des Arts décoratifs, *Bâtir*, 25, 963-966.
- MEIERINK B.O. 2017: Buitenleven in de Noordelijke Nederlanden in de zestiende eeuw, in 57. In: GIETMAN C., MOES J. & REWIJK D. (red.) 2017: Huis en habitus: over kastelen, buitenplaatsen en notabele levensvormen, Hilversum.
- HOSTE H. 1924: Richard Acke, *La Cité - Architecture Urbanisme Art public*, 4, nr. 9.
- HOUBEN C. 2017: *De wederopbouw van hoeves in de Westhoek na de Eerste Wereldoorlog. Een onderzoek naar de wederopbouwactiviteiten door de Dienst der Verwoeste Gewesten in Kemmel en Esen*, Leuven, K.U.Leuven, masterproef geschiedenis.
- MOENAERT R. 1925: Nos planches. Cinéma "De Gouden Lanteern" à Courtrai. Richard Acke, architecte. Planche 17: Façade principale. Planche 18: Vues de la salle vers l'écran et vers le balcon. Planche 19: Le Buffet. Maison boulevard d'Anvers, 34, Bruxelles. Intérieur, *L'Emulation*, 45, nr. 5, 79-80, Planches 17-20.
- PATERNOT J. 2008: *Historische landschapsecologische reconstructie van de gebieden gelegen binnen de parochie van Vladslo omstreeks 1645*, Universiteit Gent (onuitgegeven scriptie Faculteit Letteren en Wijsbegeerte).
- RENDERS V. 1922: De West-Vlaamsche architecten in Kortrijk, *De Bouwgids. Geïllustreerd kunsttijdschrift voor huis & haard*, 13, nr. 11, 247-253.
- RONSE A. & RAISON T. 1918: *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre*, Brugge, Charles Beyaert, 2 dln.
- SMETS M. 1972: *Huib Hoste, voorvechter van een vernieuwde architectuur*, Brussel, 89.
- S.N. 1920a: *Handboek van den Dienst der Verwoeste Gewesten*, Brussel, Ministerie van Staathuishoudkundige Zaken.
- S.N. 1920b: Bestuur van den Bouwdienst – Standaarddeuren en vensters. In: *Beknopte bekendmaking nopens den Dienst der Verwoeste Gewesten*, 2, nr. 3 (maart), 162-163.
- S.N. 1920c: Bestuur van den Bouwdienst – Standaarddeuren en vensters (1). In: *Beknopte bekendmaking nopens den Dienst der Verwoeste Gewesten*, 2, nr. 6 (juni), 441-445.
- STREUVELS S. 1923: *Land en leven in Vlaanderen*, Amsterdam.
- STYNEN H. 1983: Architect Richard Acke (1873-1934) en de woningbouw in de fronstreek, *Monumenten & Landschappen* 2.5, 41-53.
- VAN BELLE R. 2006: *Vlakke grafmonumenten en memorietaferelen met persoonsafbeeldingen in West-Vlaanderen. Een inventaris funeraire symboliek en overzicht van het kostuum*, Brugge.
- VANDENBERGHE G. 2018: *Lampernisse: kerk en dorp. Zondag 22 april 2018*, Alveringem, Mout- & Brouwhuis de Snoek.
- VANDEBUSCHE A. 1930: *Beerst. Geschiedkundige aantekeningen*, s.l.
- VERHAEGHE F. 1981: Moated sites in Flanders: features and significance. In: HOEKSTRA T.J., JANSSEN H.J. & MOERMAN I.W.L. (red.): *Liber Castellorum. 40 variaties op het thema kasteel*, Zutphen, 98-121.
- WATTJES J.G. 1927: *Moderne Architectuur in Noorwegen, Zweden, Finland, Denemarken, Duitschland, Tsjechoslowakije, Oostenrijk, Zwitserland, Frankrijk, België, Engeland en Ver. Staten v. Amerika*, Amsterdam.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Kasteelhoeve' met omweld huis, stal- en schuurvleugel en Sint-Annakapel - monument

5.3. Documentatie

5.4. Criterianota

5.5. Historische nota

De historische nota wordt vervangen door een verwijzing naar het gepubliceerde onderzoeksrapport *Tooverwerk. De wederopbouw van hoeves in de Verwoeste Gewesten van West-Vlaanderen*. Dit is een verdere uitwerking van de historische nota.

<https://oar.onroenderfgoed.be/item/5698>